

Arkeologen

Nyhetsbrev från Institutionen för arkeologi
Göteborgs Universitet

Årg. 2 Nr. 1 Februari 1996

Ur innehållet:

Ett nytt stenåldersprojekt

UV-arkeologi vid museerna i Skaraborgs resp Hallands län

Arkeologisk teori på 1990-talet: utveckling
eller fragmentering?

Arkeologen

Innehåll Nr. 1/96

Nyhetsbrevet Arkeologen utges av Institutionen för arkeologi vid Göteborgs Universitet. Arkeologen utkommer med sex nummer per år (3 nr. per termin) och har som uppgift att spegla den västsvenska arkeologiska verksamheten.

Adress:

Göteborgs Universitet
Institutionen för arkeologi
S-412 98 Göteborg
Tel: 031/7734614
Fax: 031/7735290
ISSN 1400-4879

Gatuadress: Olof Wijksgatan 6

Ansvarig utgivare:

Kristian Kristiansen

Redaktör detta nummer:

Staffan Anberg

Manusstopp:

Nr. 2/96. 15/3	Utgivning 30/3
Nr. 3/96. 15/5	Utgivning 30/5
Nr. 4/96. 30/8	Utgivning 15/9
Nr. 5/96. 15/10	Utgivning 30/10
Nr. 6/96. 30/11	Utgivning 15/12

Omslagsbilden är en detalj av en bild hämtad ur Olaus Magnus *Historia om de nordiska folken*

Från redaktionen...3

Fångstfolk och bönder 8000-2000 bc. Om ett nytt stenåldersprojekt. Av Karl-Göran Sjögren...4

Den arkeologiska uppdragsverksamheten vid Skaraborgs länsmuseum. Av Ylva Nilsson...7

Arkeologi i Hallands läns museers regi. Av Erik Rosengren...9

Att möta "det andra"- upplevelser från en exkursion till Lettland. Av Ola W Jensen och Håkan Karlsson...12

Arkeologisk teori på 1990-talet: utveckling eller fragmentering? Av Jonas Grundberg...19

Dessutom: Konferenser och symposier...36, Seminarier och föreläsningar...37, Stipendier...37, Gästföreläsare...38, Nya forskningsprojekt ...38, Kalendarium doktorandseminariet...39, Meddelanden...40, Adresser till personal på institutionen för arkeologi...41

Från redaktionen

Nu går tidskriften in på sin andra årgång med förhoppningsvis nytt material men med ursprungliga ambitioner och format. Glädjande nog har successivt fler bidrag inkommit till redaktionen, och dessutom med ett innehåll som spänner över ett vitt fält. I detta nummer fortsätter serien med presentationer av aktuell uppdragsverksamhet vid de i Västsverige verksamma museerna samt Riksantikvarieämbetet. Inom de närmaste utgåvorna av Arkeologen bör alla institutioner ha kommit att medverka. Red tar kontakt med de som ännu inte har vidtalats. I detta nummer får vi också information om det förberedande arbetet med ett större stenåldersprojekt, något som det finns

stort behov av. Vidare reflektioner, snarare än en reseberättelse i vanlig bemärkelse, erhålles med anledning av C-exkursionen till Lettland. I ett längre bidrag summeras det aktuella läget inom den snåriga teordiskussionen. Mot slutet finns som vanligt diverse information och red uppmanar än en gång museerna m fl att höra av sig när det gäller utställningar, publikationer, större fältprojekt etc. Längre bidrag skickas till red på diskett, helst Word 6.0 för PC eller tidigare version.

Red

Fångstfolk och bönder 8000-2000 bc. Om ett nytt stenåldersprojekt.

Karl-Göran Sjögren

Ett av resultaten av de senare årens omsvängning av politiken i borgerlig riktning är avvecklandet av löntagarfonderna. De pengar som samlats där pytsas nu ut till diverse mer eller mindre angelägna projekt, företrädesvis inom naturvetenskapliga ämnen. Även arkeologin ska dock få sin beskärda del, och Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Riksantikvarieämbetet har därför fått ett antal extramiljoner att fördela till arkeologiska forskningsprojekt under de kommande åren.

Även om arkeologins del totalt sett är obetydlig är det, sett i relation till vad som tidigare funnits i form av anslag till arkeologisk forskning, fråga om en radikal höjning av nivån. Pengar har hittills delats ut till ett projekt kring Mälardalen järnålder, i samarbete mellan Stockholms och Uppsalas arkeologi-institutioner. Till detta projekt har 3,4 miljoner per år under 6 år anslagits. Framöver kan vi räkna med att få se minst ett projekt i denna eller ännu större storleksordning vid varje institution.

Detta är givetvis ett gyllene tillfälle för universitetsforskningen, och under 1995 har ett antal projektbeskrivningar författats av hugade spekulanter. I Göteborg startade det hela med att ett Råda-möte i april 1995 beslöt att tre västsvenska arbetsgrupper skulle förbereda ett stenålders- ett brons/järnålders- och ett medeltidsprojekt. I stenåldersgruppen ingick, förutom jag själv, Curry Heimann, Hans Kindgren, Eva Schaller-

Åhrberg och Johan Wigforss.

Då tiden var mycket knapp (ansökan skulle vara inne 15 maj), beslöt brons/järnåldersgruppen att avstå. Två ansökningar kom dock in från Göteborg, varav stenåldersgruppen hade presterat ett projekt med titeln "Kust-inland. Ekonomi och samhällsformer i västsvensk stenålder." Detta hade en budget på 5,6 miljoner och skulle löpa under fyra år. Projektuppläggningsen kan sägas vara ganska traditionell och mycket präglad av den korta tid som stod till buds. Projektet hade därför ingen genomtänkt teoretisk grund och kan nog sägas vara ganska splittrat.

Projektiden var i korthet att använda sig av det redan existerande materialet som bas. Detta var en av de grundläggande förutsättningarna från riksbankens sida. Det västsvenska stenåldersmaterialet skulle användas för studier kring tre teman:

- 1 Boplatsers funktion
- 2 Råvaruanvändning som indikator på kommunikation/ickekommunikation inom och mellan regioner
- 3 Neolitiseringsprocessen

Med detta avklarat, gick vi in i sommarstiltjen. I augusti stod det klart att vi hade nått en halv framgång, mot förmodan för min egen del. Vi hade inte fått pengar till projektet, men väl till att skriva en ny ansökan (!). Detta något märkliga förfarande

är inte helt nytt; samma besked hade det ovan omtalade mälardalsprojektet fått året innan. 150 000 kr var utlovade för detta ändamål, som dock senare har inskränktes till 125 000 kr. Det visade sig också att ett stenåldersprojekt från Uppsala hade fått samma besked, och vi fick mer eller mindre klart uttalade önskemål från fondens sida att vi borde slå ihop de båda projekten till ett gemensamt jätteprojekt. Efter ett diskussionsmöte i december kom vi överens om att försöka foga oss efter detta, och målet är nu att formulera ett integrerat projekt i samarbete mellan Göteborg och Uppsala.

Uppsalaprojektet hade titeln: "På jakt efter det ursprungliga. Neolitiseringsprocessen i komparativ etnoarkeologisk belysning." Här var idén att inrätta ett antal doktorandtjänster för att bearbeta material från exploateringsgrävningar i Mälardalen, och infoga detta i en diskussion kring mentalitet i olika samhällsformer, kring civilisationsprocessen och kring antropologiskt informerade tolkningar av arkeologiskt material. Centrala personer i detta projekt är Bo Gräslund, Kjell Knutsson och Alf Hornborg, den senare professor i humanekologi i Lund.

Under sommaren gjorde vi också ett försök att sondera intresset hos västsvenska arkeologer för att delta i ett stenåldersprojekt. Ett utskick sändes till ett 50-tal personer på museerna, UV Väst och några andra institutioner, med inbjudan att komma in med förslag på delprojekt inom den gemensamma ramen som skisserades ovan. Gensvaret var över all förväntan. Vi fick in drygt 30 olika förslag från ett 20-tal olika personer.

Som man kan vänta sig var dessa förslag mycket olika, både till omfattning,

ämnesval och metodik. Att bygga ihop ett projekt enbart med de inkomna förslagen som grund är alltså inte möjligt, utan en sällning och sammanjämkning av dem måste till. Här kommer en del förslag att med nödvändighet falla bort, medan andra måste justeras för att passa ihop med andra delar av projektet och med de övergripande målen. Till ledning för detta arbete har vi några riktlinjer, som framförts från Riksbanksfondens och Riksantikvarieämbetets sida.

- För det första är det ett önskemål att projekten inom denna ram i första hand inriktar sig på bearbetning av redan framgrävt material. Detta utesluter inte att man kan företa mindre, kompletterande fältarbeten, men däremot är det inte troligt att man kan få anslag till ett huvudsakligen fältbaserat projekt.
- För det andra prioriteras projekt som innebär samarbete mellan olika institutioner. Här avses både universitetsinstitutioner och kulturminnesvårdsorgan. Det har således varit ett önskemål att använda projektpengarna för att i någon mån bryta ner institutionsgränserna och gränsen mellan exploateringsarkeologi och akademisk arkeologi.
- För det tredje är det ett uttalat önskemål att en god del av anslagen används för att inrätta doktorandtjänster. I storleksordningen minst 50 % av ett projekts pengar bör gå till sådana.

Det viktigaste kriteriet måste ändå vara det innehållsliga, dvs projektets övergripande syfte. Detta har vi diskuterat mycket

under hösten, och efterhand har vi avlägsnat oss en hel del från de formuleringar vi skickade in i maj. Att få ihop en sammanhängande linje från teoretisk ram via metodik till material- och områdesval är givetvis svårt, en rad komplicerande faktorer ställer sig i vägen. Olika teoretiska inriktningar, olika intresseområden, ett splittrat, ojämnt och delvis föga känt källmaterial, olika forskningsbakgrund i olika områden mm, är förhållanden som på något sätt måste tas hänsyn till.

Projektets angreppssätt på det mycket omfattande materialet kan ses som en rad fallstudier, omfattande olika tidsavsnitt, olika geografiska delar av väst- och mellan-sverige, och olika typer av källmaterial. Fallstudierna kan, genom att kontrasteras mot varandra, ge nya bilder av förhållandena inom området som helhet, och man kan också härigenom få en uppfattning om vad som är specifikt för varje delområde, respektive generellt för området. Här får man också en bas för jämförelse med andra områden som tycks genomgå en utveckling som är delvis parallell med de aktuella. Främst är det då utvecklingen i sydskandinavien som blir intressant som jämförelseobjekt genom den välutvecklade forskningstraditionen i detta område.

Som det nu ser ut, kommer projektet att studera flera olika teman inom ramen för dessa fallstudier:

- Generella tolkningsdiskussioner
- Antropologiska exempel och modeller
- Det ekonomiska och kulturella landskapet: resursutnyttjande, boplatslokalisering, boplatsfunktioner, relationer mellan boplatser inom ett

lokalområde, relationer mellan boplatser och andra lokaler (gravar, depåer).

- Metodiska problem (tolkningar av kulturlager, boplatzbegreppet, kronologiska problem, strandlinjeförändringar osv).
- Relationer/kommunikation mellan olika delregioner, ex vis säsongsflyttningar, utbytesrelationer mm, men även skillnader mellan regioner (olika utveckling, skilda artefakttyper osv).

Hur dessa teman skall konkretiseras till delprojekt, och hur de ska delas upp på olika personer, är frågor som står på dagordningen för den närmaste tiden. Från 1 januari är jag anställd för att förbereda den nya ansökan, i samarbete med de intresserade i Göteborg och Uppsala. En första ansökan på 6 sidor skall vara klar 15 april. Efter denna första omgång väljs ett mindre antal projekt ut, som får tillfälle att precisera sig närmare i en större ansökan. Denna skall vara inne 15 augusti och ligger till grund för det slutliga beslutet i fonden. Om allt går väl skulle projektet i så fall kunna starta i början av 1997.

Den arkeologiska uppdragsverksamheten vid Skaraborgs länsmuseum.

Ylva Nilsson

Inledning

Skaraborgs länsmuseum har en lång tradition som grävande institution. Först och främst var det naturligtvis Skaras medeltida kulturlager som tilldrog sig intresset. Man övervakade grävningar, noterade lagerföljder och samlade in enstaka mer eller mindre löst påträffade fynd. En mer målmedveten och modernt utförd stadsarkeologisk utgrävning genomfördes första gången 1939 på den sk Brända tomten mitt emot domkyrkan.

1970-talet innebar en strängare tillämpning av den tidens fornminneslag och ett ökat byggande med många större undersökningar i stadskärnan som följd. Även på landsbygden ökade grävningsverksamheten framför allt i samband med vägbyggen. Sedan slutet av 1980-talet har länsmuseumet haft ansvaret för alla exploateringsgrävningar i länet.

Verksamhetsområde Fornvård och kulturlandskap

Den 1 januari 1995 infördes en ny, så kallad platt, organisation vid länsmuseumet i Skara. Den arkeologiska uppdragsverksamheten kom då att bilda stommen i *verksamhetsområde Fornvård och kulturlandskap* (kort: vo Fornvård). Inom vo Fornvård finns det fem heltidsanställda arkeologer, varav en är utlokaliserad till Falköpings kommun. Falköpingstjänsten har hittills haft

särskilda arbetsuppgifter och endast i mycket liten grad deltagit i vo Fornvårds verksamhet.

De övriga fyra tjänsterna är till största delen uppdragsfinansierade. De budgeterade delarna av tjänsterna (sammanlagt 75%) används huvudsakligen till handläggning av remisser från länsstyrelsen och i viss mån kommuner, men naturligtvis också till rådgivning åt allmänheten, visningar och föreläsningar, föremålshantering m m. Uppdragsverksamheten är fortfarande till största delen knuten till länsstyrelsebeslut enligt kulturminneslagen, men på senare år har vo Fornvård även fått direkta konsultuppdrag från olika delar av samhället som Vägverket, kommuner och andra konsultföretag. Uppdragen kan innebära t ex att skriva den kulturhistoriska delen av en miljökonsekvensbeskrivning eller att leverera ett mer fullödigt dokument i form av en kulturhistorisk förstudie.

Det har alltså skett en svängning av verksamheten från rent arkeologiska undersökningar föranledda av länsstyrelsebeslut mot breda kulturmiljöutredningar beställda från exploatörerna på frivillig basis. Denna utveckling är ett resultat av en medveten strävan från länets kulturmiljövårdande instanser att komma med tidigt i planeringen och ligger helt i linje med kulturminneslagens intentioner.

Detta att styra undan från konflikter med kulturminneslagen innebär självklart att grävningens verksamheten minskar. De senaste årens grävningar har gällt enstaka stensättningar och någon hällkista samt mindre boplatsområden från yngre järnålder. I stället har kunskapsuppbyggandet vuxit starkt vad gäller landskapets breda kulturhistoriska innehåll.

Kunskap kring odlingslandskapet behövs de kommande åren, då läns museet blir engagerat i arbetet kring EU:s miljöstödd. En registeruppläggning över de, numera ganska många, historiska kartöverläggen måste utföras. I övrigt kommer verksamheten troligen att fortsätta som idag, med många förstudier och utredningar och enstaka undersökningar. Utbyggandet av E20 och andra vägar medför sannolikt en hel del arkeologisk verksamhet kring sekelskiftet.

Forskning och publikationer

Verksamheten lever under hårda ekonomiska villkor, vilket naturligtvis påverkar forskningsmöjligheterna negativt. Ungefär en månad per år kan avsättas för forsk-

ning. Det är dock inte bara pengabrist utan kanske snarare tidsbrist som hindrar forskandet. Det är svårt att koppla bort någon från vardagens rutiner. Den forskarambition som finns ligger mer på individplan, då tre stycken ur personalen är knutna till forskarseminarier vid respektive Stockholms, Göteborgs och Lunds universitet.

Länsmuseet har ett lågmält engagemang i tre mer eller mindre aktiva forskningsprojekt som behandlar ämnena lågteknisk järnframställning i Skaraborg, gånggrifterna på Falbygden och Fröslundasköldarna. Ett pågående projekt som läns museet själv driver handlar om det medeltida Skara.

Västergötlands fornminnesförenings tidskrift är kopplad till läns museet och kommer ut vartannat år. I den finns alltid flera större eller mindre artiklar kring arkeologi och kulturlandskap. Läns museet har även en egen skriftserie som hittills utkommit med 22 nummer, varav flera med arkeologiskt innehåll.

Arkeologi i Hallands läns museers regi

Erik Rosengren

Det har så småningom stått klart för mig att Hallands läns museers verksamhet är dåligt känd i Göteborg vilket möjligtvis kan hänga samman med vårt "perifera läge" (det är något närmare till landets sydligaste universitet!) och kanske också av att ingen av vår fasta personal har några bindningar till institutionen. Man kan också förmoda att det inte är någon slump att de akademiska arbeten som museets personal gjort genom åren lagts upp i Lund och att detta också är våra doktoranders hemvist. Det är därför med glädje som vi ser Göteborgsinstitutionens ökande engagemang i det västsvenska samarbetet. Mot bakgrund av det förra tillåter jag mig därför en lite längre historik än som annars vore nödvändig.

Historik

Huvuddelen av de arkeologiska undersökningarna i Halland under 1800-talet genomfördes av amatörarkeologer. Men redan när yrket professionaliseras under andra hälften av århundradet börjar inresta yrkesarkeologer verka i Halland. Bland utgrävningarna kan särskilt Montelius och Boijes undersökningar av bronsåldershögar i södra Halland nämnas. Även om en hel del undersökningar genomfördes fram till 1930–40-talen, började inte Hallands läns museer systematiskt med utgrävningar förrän efter andra världskriget. Denna utveckling kan naturligtvis sättas i samband med den nya fornminneslagen och det därmed ökade behovet av en lokal arkeologisk kompetens.

Under femtiotalet och sextiotalet bedrevs

verksamheten i hela länet med Halmstad som bas. Huvuddelen av undersökningarna rörde förhistoriska gravar som låg i vägen för grustäkter och vägbyggen. Ett synligt resultat av grävningarnas inriktning är Lenart Lundborgs licentiatuppsats "Bronsåldershögar i södra Halland" (1972). 1968 etablerade riksantikvarieämbetet, i samband med stor industriell utbyggnad på Väröhalvön, ett regionkontor i Kungsbacka vilket mot slutet av 1970-talet ledde fram till en uppdelning av länet. Läns museet fick huvudansvaret för området söder om Ätran och UV Väst för området norr därom.

Under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet dominerades läns museets verksamhet helt av stadsarkeologiska (medeltid och nyare tid) undersökningar. Ett av resultaten från utgrävningarna blev Jan-Erik Augustssons doktorsavhandling "Keramik i Halmstad ca 1320-1619" (1985), som huvudsakligen är baserad på exploateringsutgrävningar under åren 1977-1982. De förhistoriska undersökningar som genomfördes berörde fortfarande i hög grad gravar.

Under första hälften av 1980-talet byggdes stamledning för naturgas genom södra Halland. Projektets storlek gjorde att det överläts till UV Väst. I samband med undersökningarna framkom några tidigare helt okända järnåldersboplatser och detta blev startpunkten för den långa rad av boplotsundersökningar som läns museet sedan dess genomfört. Från och med 1980-talets mitt började utredningar genomföras mer och mer systematiskt och följderna blev

en formlig explosion av nyupptäckta fornlämningar. Under de senaste tio åren har det grävts hundratals huslämningar enbart på den sydhalländska slättbygden. Den största av bopplatsundersökningarna ledde fram till Lennart Carlies licentiatuppsats "Brogård – ett brons- och järnålderskomplex i södra Halland" (1992). Ett viktigt och tidigare i hög grad åsidosatt forskningsfält som vi speciellt började intressera oss för under slutet av 80-talet var medeltida och eftermedeltida agrarlämningar. Samtidigt togs de första stapplande stegen mot en större helhetssyn på kulturlandskapet inte minst genom kulturgeografiska undersökningar av fossila odlingsystem. I detta sammanhang måste framhållas att det första initiativet i denna riktning togs från byggnadsantikvariskt håll och emanerade ur de regionala kulturmiljövårdsprogramen.

1990-talet

Under 1990-talet har samarbetet mellan UV Väst och läns museet intensifierats. De stora infrastruktursatsningarna i södra Halland har genomförts både av läns museet (Västkusbanan) och riksantikvarieämbetet (E6). Det enda för närvarande aktivt pågående forskningsprojektet, "Slöinge-projektet", har också bedrivits i samarbetsform mellan läns museet och UV Väst.

Västkustbanans utbyggnad söder om Halmstad är det hittills största egna arkeologiska projekt som läns museet genomfört med sju ton slutundersökningar inom den ca 25 km långa utbyggnadsetappen. En av ambitionerna, som delvis kunde fullföljas genom Staffan Anberg och Ulf Viking, var att utnyttja grävningens specialkompetens på sådant sätt att grävningens resultat direkt skulle gå att utnyttja i de-

ras egen forskning. Arkeologiska institutionen i Göteborg har bl a genom bebyggelsegruppen under Lise Bender Jørgensens inspirerande ledning spelat en betydelsefull roll vid bearbetningen av undersökningarna. 1990-talet har inneburet en ytterligare breddning av verksamheten med en allt större insikt i betydelsen av samarbete över ämnes- och institutionsgränserna. Förutom de "klassiska" ämnena (t ex kulturgeografi, historia, kvartärgeologi, botanik och zoologi) tror jag mycket på byggnadshistoria/byggnadsarkeologi som framtida samarbetspartner. Det senare gäller inte minst för den växande efterreformatoriska arkeologin.

Viktiga grundläggande fältmetodiska kunskaper har också framkommit under 1990-talet. Jag skall nedan nämna några exempel på detta. Efter att den första glädjen kring upptäckten av de förhistoriska huslämningarna lagt sig har de avsevärda problemen kring kronologi och funktion börjat bearbetas. Upptäckten, inte minst genom "Slöinge-projektet" av den höga informationspotentialen i ploglagren innebär ett ifrågasättande av den för närvarande allena rådande bopplatsundersökningsmetodiken med mekanisk matjordsavbaning. Tillsammans med Umeå universitet arbetas det på att höja informationsvärdet i stolphålsfyllningar, kulturlager och matjordshorisonter genom bl a makrofossil och markkemianalyser. På detta område skall naturligtvis UV Västs stora satsningar framhållas. En annan problematik som vi uppmärksammade redan på 1980-talet var översandningen av fornlämningar i flygsandsområden. Vissa inledande försök med provgrovsgrävning och borrhningar har genomförts men det återstår ännu mycket arbete med att utarbeta en effektiv prospekteringsmetod.

Den intensiva utgrävningsverksamheten i länet under slutet av 80-talet och början av 90-talet skapade ett behov av ett forum för de halländska arkeologerna. Därför skapade vi 1991 det periodiskt utkommande häftet "Utskrift". Utgivningstakten är inte fixerad men hittills har ett nummer per år kommit ut. Skriften är inte bara ett organ för läns museets egen personal utan även andra är välkomna med bidrag.

Uppdragsarkeologin och framtiden

Uppdragsarkeologin fick tidigt en dålig start genom den rent deskriptiva inriktningen av verksamheten. Forskning och bearbetning skulle skötas på fritid eller av universitetsforskare. Detta förbud att bedriva forskning på tjänstetid har varit förödande för verksamhetsgrenen och inte minst för alla de arkeologer som långsamt kvävts av sina ambitioner att prestera och utveckla god arkeologi inom en obefintlig ram. Det är därför på tiden att denna felsyn rättas till. De stora summor som de senaste åren lagts på infrastruktursatsningarna har satt exploateringsarkeologin i strålkastarljuset och framtingat en förändrad inställningen från riksantikvarieämbetets sida. Utan tvekan rymmer uppdragsarkeologin en stor forskningspotential. Den har ofta förhållandevis stora ekonomiska resurser och kan omfatta stora undersökningsområden. Till skillnad från den rena forskningen kan inte uppdragsarkeologen inte i någon högre grad välja sina undersökningsobjekt. Detta kan naturligtvis tyckas vara mindre bra ur ett vetenskapligt perspektiv. Men det "slumpartade" i valet leder samtidigt till att det ständigt påträffas nya fornlämningar på oväntade platser och i oväntade miljöer.

Den pågående nätverksuppbyggnaden är viktig inte minst för att den bidrar till att skapa en kreativ forskningsmiljö. För att fungera väl kräver nätverken en hög grad av öppenhet och ömsesidig respekt och tilltro. Det finns stora skillnader i arbetskultur, inriktning och resurser mellan museerna, UV och universitet som måste överbryggas. Det sedan länge etablerade kontaktnätet mellan de grävande institutionerna i Västsverige bådär dock gott inför framtiden. Förutom det av riksantikvarieämbetet initierade samarbetet med en forskningskoordinator på universitetsinstitutionerna tror jag att det är viktigt att även UV och läns museerna öppnar sina nätverk för varandra.

Vad vill vi göra i närmaste framtiden? En av de viktigaste pusselbitarna för att höja nivån inom exploateringsarkeologin är att skapa utrymme för forskning. En förutsättning för detta är att forskningen integreras i utgrävningsprojekten. Detta kräver en väl genomtänkt forskningsstrategi som vi tror måste läggas på två nivåer. Dels behövs en arkeologisk forskning där vi ser till det lokala institutionella kunskapsbehovet och museets folkbildande roll. Den andra strategin kan t ex utarbetas i de olika nätverksmiljöerna och i gemensamma projekt med våra närmaste samarbetspartners, dvs framförallt med de grävande institutionerna i Syd- och Västsverige, Göteborgs och Lunds universitet.

Slutligen vill jag slå ett slag för en annan sorts samarbete. I vårt arkiv finns hundratals arkeologiska rapporter av varierande innehåll, kvalitet och omfattning. Ett stort material som bara ligger och väntar på att användas av uppsatsskrivande C-studenter!

Att möta ”det andra”

- upplevelser från en exkursion till Lettland 2-8/10 1995

Ola W. Jensen & Håkan Karlsson

Bakgrund

Föreliggande text är ett resultat av den exkursion som 25 elever och vi som lärare genomförde till Lettland under perioden 2-8/10 1995. Bakgrunden till denna exkursion var att antalet elever på grundutbildningens C-kurs under Ht-95 var mycket stort vilket innebar administrativa problem för moment 1560, omfattande 3 poäng. Kursen innebär vanligtvis att eleverna under 2 veckor deltar i en pågående arkeologisk fältundersökning. Eftersom antalet pågående exploateringsundersökningar i regionen var förhållandevis lågt, och kursbeskrivningens utformning dessutom gav utrymme för andra lösningar, föddes idén att utbildningsmomentet kunde genomföras i form av en exkursion.

Exkursionen

Vid diskussionen om exkursionens målsättning var vi eniga om att denna inte enbart skulle vara en förflyttning i *rummet* utan även en resa i *tanken*. Varför valet föll på Lettland och den lettiska arkeologin kan förklaras i att vi eftersträvade en situation där eleverna skulle ges tillfälle att bekanta sig med en arkeologisk kontext som både teoretiskt och empiriskt är annorlunda än den svenska och som därför skulle kunna fungera som en intellektuell referenspunkt. Denna strävan uteslöt därför exkursionsmål

som exempelvis inom de nordiska länderna.

Den lettiska arkeologiska kontexten är annorlunda och intressant för oss svenskar på en rad olika punkter både med avseende på teoretiska- och empiriska frågeställningar. Vad gäller de teoretiska frågeställningarna så befinner sig den lettiska arkeologin för närvarande i en problematisk socio-politisk situation vilka kan sammanfattas i; 1) att arkeologin som disciplin i den akademiska strukturen utgör en underavdelning till historieämnet, och 2) den ekonomiska situationen som innebär att mycket små medel för närvarande avsätts till den arkeologiska verksamheten både vad gäller den akademiska som den fältmässiga arkeologin. Detta har ställt många lettiska arkeologer inför ett dilemma beroende på att medlen faktiskt skulle kunna ökas om de mer skrev utifrån en populistisk och/eller nationalistisk orienterad arkeologi. Till detta ställer sig dock många skeptiska eftersom detta skulle kunna bidra till att befästa och förstärka den etniska problematiken i Lettland.

På det teoretiska och socio-politiska planet är den lettiska arkeologin alltså mycket intressant och tankeväckande med tanke på dess relation och förhållningssätt till den samhälleliga situationen i landet. Vad gäller de empiriska frågeställningarna så kan

den sägas ha ett rikt och mångfacetterat källmaterial till sitt förfogande. Stora delar av detta material är fortfarande relativt obekant för forskare i övriga Europa vilket är ett resultat av att det, främst under den av Sovjet influerade tiden, ofta saknas erforderliga kontakter med Västeuropeiska forskarmiljöer.

Vid planeringen av exkursionen lade vi stor vikt vid att eleverna skulle erbjudas en så bred inblick som möjligt i den lettiska arkeologin. Detta resulterade i att besök på institutioner och ämbetsverk med vidhängande föredrag och presentationer av anställd personal gavs lika stort utrymme som utflykter till olika fornlämningsmiljöer. De institutioner och ämbetsverk som vi besökte under exkursionen var; Institutionen för Historia och Filosofi (Riga), Lettlands Vetenskapsakademi (Riga), Lettlands Nationalmuseum (Riga), samt Regionmuseet i Cesis (Cesis). Dessutom besöktes på vägen till Lettland Institutionen för Arkeologi och deras museum i Tallin, Estland. Vad gäller besöken på Vetenskapsakademin och Nationalmuseet inbegrep dessa även föreläsningar av fyndarkiv. De fornlämningsmiljöer som besöktes under exkursionen var Aiskraukle (fornborg), Daugmale (fornborg) och Arais (rekonstruerad järnåldersboplats).

En konsekvens av våra strävanden, där exkursionen som sagt skulle fungera som ett incitament till en intellektuell referenspunkt, påverkade naturligtvis även vår uppläggning av elevernas exkursionsarbete. Detta kom därför att delas in i tre delar; 1) innan exkursionen startade delades eleverna

in i arbetsgrupper som bearbetade och förberedde olika typer av teman i enlighet med personligt valda intresseområden, 2) under exkursionen insamlade studenterna olika typer av material och information om sina teman, och 3) efter exkursionen redovisade varje grupp sina resultat både muntligt och skriftligt inför samtliga deltagare. Den skriftliga delen av detta exkursionsarbete har publicerats i institutionens rapportserie D, och utgör nummer 31 i denna serie. Rapporten kan på ett plan sägas spegla bredden av intresseinriktningar hos de deltagande studenterna eftersom de olika inläggen berör allt från traditionella arkeologiska frågeställningar såsom t. ex. de förhistoriska periodernas utseende i Lettland, till mer socio-politiskt orienterade inlägg som behandlar frågor kring den samtida lettiska arkeologin och dess nationalistiska arv.

Mötet med det andra

Naturligtvis blev inte bara studenterna utan även vi själva berörda av vårt lettiska äventyr, och vi vill därför gärna framhålla ett par egna reflektioner. Vad dessa handlar om är att försöka tolka ett par till synes "exotiska" inslag inom den lettiska arkeologin som ganska drastiskt skiljer sig mot den svenska. Istället för att förhastat döma ut dessa inslag som irrationella vill vi istället försöka förstå dessa som meningsfulla och som i grunden visande på skillnader mellan den lettiska och den svenska arkeologin och våra respektive förhållningssätt till förhistorien och dess material. Men först lite introducerande påståenden!

Som vid alla möten mellan olika varan-

den kan dessa utgöra och utmytna i antingen en monolog eller en dialog beroende på den diskursiva struktur som finns. Vid monologen är de båda parterna övertygade om att den egnes horisont är ”bättre”, ”sannare”, eller ”rationellare” än den andra, främmande föreställningen. Men en monolog kan även tillstöta om endast den enes kunskap, genom diverse diskursiva orsaker, av båda parter anses vara just ”sannare” och ”bättre”. Den ene böjer sig alltså för den andres åsikt som därmed framträder som auktoritär. Vid en dialog däremot sammanflätas de båda horisonterna som en konsekvens av deras öppenhet gentemot varandra. Denna sammanflätning innebär emellertid inte enbart att de olika horisonterna erhåller en större förståelse av den andra, utan även att de erhåller en ökad självreflektion och självförståelse. Denna dialektik utmytnar därför i en syntes som sedan, via nya sammanflätningar, åter kommer att bilda nya synteser.

När det gäller möten i form av monologer är dessa ofta dogmatiska vars totalitära idéer inte lämnar något större utrymme för ”det annorlunda”. Detta eftersom det som är annorlunda enbart betraktas som störande, irrationellt som så effektivt som möjligt bör omformas för att passa in i den monotona monologens förödande retorik. Dialogen däremot är möjliggjord därför att de båda bejakar sin egen och andras särart och faktiska skillnader samtidigt som de inte reflektionslöst värderar dessa skillnader som ”sämre” eller ”bättre” utan snarare som ”annorlunda”, och just därför som betydelsefulla. Det som sker är alltså att man låter

det som är främmande befrukta den egna förståelsehorisonten. Ovanstående resonemang angående mötet, horisonter, och horisont-sammanflätning är även relevant för vår arkeologiska relation till de varanden vi väljer att betrakta i det arkeologiska materialet - artefakterna. Även dessa kan vi alltså möta antingen med utgångspunkt i en monolog eller en dialog. Vi kan alltså välja mellan *förklaring* och *förståelse*, *yt-* respektive *djupstruktur*. Vad har då detta med vår exkursion till Lettland att göra? Svaret måste bli, allt!

Lettisk versus svensk arkeologi

Den lettiska arkeologin, dess administrativa strukturer och dess sätt att fullfölja den arkeologiska uppgiften, kan från ett svensk perspektiv lätt framstå som outvecklad, rörlig och icke-rationell. Exempel på detta är den lettiska arkeologins fältdokumentation och den lettiska arkeologins förhållningsätt till det arkeologiska källmaterialet. Under våra besök av arkeologiska miljöerna, museer, ämbetsverk, etc., slogs vi framförallt av två förhållanden. Den lettiske arkeologen arbetar i rum vilka fungerar både som arkiv, fyndförvaring och arbetsplats. Detta innebär att fyndbearbetning, registrering, tolkning, kort sagt allt arbete utförs i samma lokaler och följaktligen fanns det inga murar mellan arkeologer och artefakterna! Det arkeologiska källmaterialet finns alltså hela tiden i den lettiske arkeologens närhet vilket också utnyttjas. Man nöjer sig alltså inte med att en gång för alla vrida och mäta aktuella artefakter utan återkommer istället till dessa vilket

innebär en ständig dialog och därmed en ständig möjlighet för omtolkning.

När det gäller exempelvis den svenska arkeologin så placeras ofta det arkeologiska materialet i separata lokaler medan arkeologens huvudsakliga arbete utförs i andra och ofta avlägsna rum. Detta har fått till följd att själva materialhanteringen utförs på ett håll där materialet s.a.s instrumentellt sugts ut på kvantitativ information. Denna information, dvs. mätvärden och siffror, används sedan som språkrör mellan arkeologen och det arkeologiska materialet i tolknings- och analysarbetet som sker i en annan miljö. Det förhistoriska materialet har genom detta förvandlats till siffror och statistik som på detta sätt får representera förhistorien. Enbart i undantagsfall kommer materialet per se att få komma till tals igen. Naturligtvis återfinns även denna instrumentalism och kvantifiering, som ju faktiskt är en nödvändig hantering, inom den lettiska arkeologin men istället för att låta enbart de en gång framplockade siffrorna tala så sker en kontinuerlig återkoppling till det arkeologiska källmaterialet, som ju hela tiden finns nära tillhands. Känslan man får är därför att materialet som sådant hela tiden får chansen att påverka arkeologen i sitt tolkningsarbete och ge denne nya infallsvinklar på sitt forskningsområde eftersom dialogen, om än nära en monolog, ständigt kan föras. Det förhåller sig ju faktiskt på det viset att vi kan inte tolka in vad som helst i det arkeologiska materialet dels beroende på epistemologiska och hermeneutiska orsaker, men även på att materialet som sådant faktiskt har en tendens att göra

ett visst motstånd. Materialet ser inte ut hur som helst utan är format och konstruerat på ett en gång i tiden meningsfullt och speciellt sätt och låter sig därför inte tolkas hur som helst. Detta innebär att fast det är vi arkeologer som tolkar så formar även materialet vår tolkning, vilket i sin tur innebär det paradoxala att förhistorien till viss del faktiskt styr vårt tänkande idag! Denna dialektik, mellan det förhistoriska "hantverket" och bakomliggande värderingar och tolkar-ens dito, formar sedan en syntes som blir själva tolkningen. Men för att tolkningsarbetet skall kunna leva vidare måste konversation fortgå vilket kräver en viss öppenhet mot materialet vilket naturligtvis hämmas av otillgänglighet.

Vi menar naturligtvis inte att den lettiske arkeologen ständigt sitter och småpratar med sina flintbitar, fibulor eller vad det kan vara, utan endast att det faktiska och fysiska materialet hela tiden har möjlighet att ge arkeologen nya idéer om hur det skall tolkas eftersom det hela tiden ingår i hans/hennes arbetsrutin. Det är ju på det viset att vi använder oss av speciella idéer och mentala scheman när vi klassificerar och definerar arkeologiskt material som med mycket stor sannolikhet inte hade sin motsvarighet under förhistorien. Våra indelningar är väsentliga för oss eftersom vi finner ett logiskt och rationellt samband och system i materialet som bygger på intersubjektiva överenskommelser vilket naturligtvis likriktar vårt tolkningsarbete. Men, vore det inte roligare att leka med tanken att vi faktiskt kan förstå den "förhistoriska" inneboende meningen i materialet

som nödvändigtvis inte bygger på våra nuvarande kriterier. Det finns ju faktiskt en rad andra definitionsmöjligheter att utgå ifrån vid en materialhantering. Men hur kan vi ha möjlighet att finna nya infallsvinklar på materialet om de inte själva får framträda utan nästan uteslutande blir representerade via siffror och statistik? De senare måste, enligt vår mening, bara få tjäna tillfälliga syften och aldrig bli målet i sig.

För det andra slogs vi av det förhållande att den lettiska fältdokumentationen, på det visualiserande och avbildande planet, baserades på akvarellmålningar av fyndkontexterna och enskilda artefakter. Dessa bilder kan liknas vid konstverk som med sin precision och färgrikedom faktisk fungerar som stimuli i tolkningsarbetet. Den svenska fältdokumentationen och dess visualisering, i form av avbildningar, utmärks däremot av en instrumentell och teknisk utgångspunkt där ”bilderna” och därmed även fyndkontexter och artefakter kan sägas abstraheras till ett kodat språk, oftast svartvitt och siffermässigt, där enkelhet och nakenhet står som högsta prioritet. Skillnaden mellan den lettiska och den ”svenska” visualiseringen av förhistoriska kontexter är att medan den svenska försöker att reducera ned sina upplevelser till en värld av ständig likriktning så verkar den lettiska vara ute efter att fånga de unika drag som varje kontext utgör. Naturligtvis är den lettiska metoden inte mindre selektiv och subjektiv än den svenska men den inbjuder trots allt till det unika som därmed sätter färg på tolkning och bedömning. Det skall även nämnas att akvarellerna kombineras med

”vanlig” instrumentell dokumentering.

Arkeologi som metafor

Mot de ovan gjorda reflektionerna kan det naturligtvis invändas att de enkelt låter sig förklaras i ekonomiska termer. Så fort den lettiska arkeologin får erforderliga ekonomiska förutsättningar så kommer personalen att slippa arbeta i lokaler där fynden är staplade utefter väggarna. Detta samtidigt som den tidskrävande och icke-rationella traditionen att basera fältdokumentationens visualiserande del på akvarellmålningar kan ersättas med moderna tekniska lösningar. I Sverige såg det ju ut på liknande sätt för ett antal decennier sedan. Det är möjligt att denna ekonomiska förklaring är relevant, men det finns även en annan möjlig tolkning. Kanske visar den lettiska situationen, med arkeologer som utför sitt arbete ”mitt ibland” och ”tillsammans” med artefakterna och den tidskrävande och icke-rationella metodiken att avbilda fynd och kontexter genom akvarellmålningar, på ett annan förståelsehorisont av förhistorien? Kanske kan vi betrakta deras metoder som metaforer för ett tankemässigt förhållningssätt till det arkeologiska och förhistoriska varandet som skiljer sig mot den svenska? Vi är beredda att tro på att det till stora del förhåller sig på detta vis beroende på att den lettiska arkeologin generellt sett begagnar sig av ett traditionellt kulturhistoriskt perspektiv på förhistorien liknande den som var rådande i vårt land för bara några decennier sedan.

Vi kunde om vi inte medvetet varit lyhörda vid vårt möte med den lettiska arkeo-

login låtit betrakta den som ”steget efter vår egen”. På detta sätt kunde vi ha skapat oss en känsla av ”överlägsenhet” eller något liknande, och efter tillräckligt många möten med lettiska arkeologer hade kanske även de fått en känsla av detta och därför känt sig som ett arkeologisk U-land i stort behov av hjälp. Man kan i detta sammanhang fråga sig vem som har mest att lära av vem, den lettiska arkeologin av oss eller vice versa? Som ni märker så eftersträvar den instrumentella arkeologin, dvs. en arkeologi mer riktad mot ett naturvetenskapligt håll, en homogenisering och likriktning vars främsta syfte är att möjliggöra en konversation mellan arkeologer. Vad som därmed ofta glöms bort är dialogen med förhistorien, den dialog som är en mycket väsentlig del av vårt arbete!

Vårt resonemang kanske låter en aning romantiserat där hermeneutisk inlevelse och empati skulle stå högst på dagordningen vid mötet med det andra. Men skenet kanske bedrar en smula eftersom vi medvetet valt att förstärka det positiva intrycket av den lettiska arkeologin medan den pejorativa tonen förstärkts för den ”svenska” för att förtydliga den lettiska arkeologins fördelar som annars löpt risken att betraktas såsom ”ineffektiv”, etc. Vi anser att de båda arkeologiformernas extremer naturligtvis inte är så lyckade och att ett givande och tagande från dem båda är en lycklig samexistens som bör eftersträvas. Att abstrahera ned det arkeologiska materialet till en hanterbar mängd värden är nödvändigt men kan inte bli målet i sig eftersom det endast kan skapas nya, om än endast tillfälliga,

måttstockar om det hålls en kontinuerlig dialog. Vi tror därför att för dem som finner ett möte med andra och främmande varanden väsentligt, och det tycker nog de flesta, så måste vi först stanna upp och lyssna innan vi börja döma!

Mötets implikationer

Mot bakgrund av det som har sagts så kan det konstateras att vi anser att om man närmar sig t. ex. den lettiska arkeologiska horisonten med ett etnocentriskt tänkande så kommer den svenska arkeologiska horisonten att betraktas som ”bättre”, ”mer utvecklad”, etc. Detta innebär onekligen att den egna horisonten görs till riktmåll även för andra dito vilket leder till att mötet med det andra aldrig utvecklas till en dialog utan förringas till en monolog. Vi försökte oss på att närma oss den lettiska arkeologin på ett öppet vis och även låta våra upplevelser påverka förståelse av vår egen horisont. Inte minst är detta viktigt idag när vi allt mer närmar oss andra länders arbete med förhistorien, inte minst inom de forna Öststaterna. Mot bakgrund av ovanstående vill vi peka på att en strävan att integrera det lettiska arkeologiska samfundet i en västeuropeisk kontext måste ske på en bilateral och horisontsammansmältande basis. Detta eftersom även vi har någonting att lära av andra lite annorlunda former av arkeologiskt tänkande!

Avslutning

En frukt av vårt möte med den lettiska arkeologin har blivit ett samarbetsprojekt (ekonomiskt understött av Göteborgs Uni-

versitet) vilket syftar till en ökad kommunikation mellan de arkeologiska institutionerna i Göteborg och Riga. Detta kommer primärt att ske på student- och doktorandnivå. Slutligen vill vi rikta ett varmt tack till de lettiska kollegor som genom sina ideella insatser bidrog till att den aktuella exkursionen överhuvudtaget gick att genom-

föra, och att den blev precis så berikande som vi hoppades att den skulle bli. Bland dessa personer bör särskilt framhållas Armands Vijups vid Institutionen för Historia och Filosofi vid Rigas Universitet utan vars hjälp exkursionen aldrig gått att genomföra, och denna text således aldrig sett dagens ljus.

Arkeologisk teori på 1990-talet: utveckling eller fragmentering?

Jonas Grundberg

Vi lever i oroliga tider. Arkeologin befinner sig på 1990-talet i ett slags kaos. Teori och praxis omprövas och ifrågasätts av både inre och yttre orsaker. Osäkerhet är det normala tillståndet.

Från det att arkeologin tidigare under 1970- och det tidiga 1980-talet, ytligt sett, dominerades av en förhärskande teoretisk riktning med positivistiska förtecken har vi idag flera konkurrerande riktningar. Mångfalden av olika teoretiska riktningar är delvis förvirrande med flera samexisterande tendenser i debatten.

En tendens är just mångfalden, pluralismen. Flera teoretiska riktningar med helt skilda syner på vad är arkeologi är, hur det skall bedrivas och för vilket syfte, existerar sida vid sida. Ingen riktning verkar längre ensam kunna hävda ett tolkningsföreträde framför andra riktningar.

En andra tendens är den polarisering, oförenlighet, som framhävs mellan å ena sidan en fortsatt positivistisk, processuell riktning och å andra sidan en mängd olika sinsemellan ganska skiljaktiga riktningar som klumpas ihop under samlingsbeteckningen postprocessuell arkeologi.

En negativt inställd uppfattning är att denna situation representerar en kris för ämnet, med fara för ämnets relativisering och förlust av ämnets vetenskapliga an-

språk. Det bör så snart som möjligt efterträdas av ett normaltillstånd med ett enhetligt gemensamt paradigms och konsensus.

En annan positivt inställd uppfattning hävdar att arkeologins nya pluralistiska situation kommer att leda till en utveckling och en mognad av ämnet. Mångfald och konkurrens är av godo, hotar inte alls ämnets "vetenskapliga" legitimitet och behöver inte leda till en relativistisk kunskapsförflackning (Mc Guire, R 1992).

En stor del av debatten har handlat om, och fortsätter att handla om, en motsättning mellan företrädare för olika oförenliga vetenskapsteoretiska ideal. Denna del av debatten drivs som en verbal kamp mellan utsedda "motståndare" om vem som har rätt respektive fel.

Denna debatt är också på ett märkligt sätt isolerad från en omgivande verklighet som inte förefaller ha något inflytande över den.

Härigenom förvärras arkeologins kanske största och mest grundläggande problem: klyftan mellan teori och praxis.

En annan del av debatten rör sig dock vidare från den akademiteoretiska isoleeringen och söker värdera gränser och möjligheter för både en mer integrerad arkeologisk teori och en praxis i kontakt med teori.

DEN NYA PLURALA VERKLIGHETEN: MÅNGFALD ELLER FÖRVIRRING ?

Den nya plurala verkligheten

På ett sätt har verkligheten, ”scenen”, förändrats för arkeologin sedan början på 80-talet. Till skillnad från förr är den numera genuint plural. Det finns en mångfald teoretiska riktningar som hämtar inspiration från vitt skilda håll. Den processuella arkeologin existerar jämsides med en postprocessuell flora av vitt skilda arkeologier med hermeneutisk, kontextuell, strukturalistisk, postrukturalistisk, kritisk teori, och feministisk och marxistisk inriktning. Det finns inga tecken på att ett nytt paradigm skall uppstå likt fågel Fenix ur askan och samla ihop ämnet och verksamheten till en ny konsensusliknande situation med en gemensam begreppsapparat. Det verkar aldrig mer komma att finnas ett rätt sätt att bedriva arkeologi.

Vad är det då som har förändrats? Varför har detta ideal om en normalvetenskap med ett gemensamt paradigm, det förhållande som delvis rådde under 70-talet, brutit samman inför en verklighet som befinner sig i ett tillstånd av fragmentering?

Den arkeologiska debatten som den ser ut på 90-talet är inte på något vis unik för arkeologin som disciplin utan återspeglar en allmän situation bland human- och socialvetenskaperna.

Debatten avspeglar en allmän intellektuell kris för hur human- och socialvetenskaper skall förhålla sig i en ny, snabbt föränderlig postmodern värld.

Ytterst handlar den om en ny ontologisk osäkerhet om kunskapens natur. Den etablerade uppfattningen om kunskapens

natur är att den korrekt beskriver, imiterar en verklighet som existerar utanför oss oberoende av våra sinnen, och som det är vår uppgift att så säkert eller sannolikt som möjligt söka beskriva.

En ny uppfattning ifrågasätter denna ordning. Den frågar sig om inte kunskap och språk snarare än att imitera en utanföriggande verklighet istället bygger upp och konstituerar den innanför en specifik historisk och samhällelig kontext av semantiska fält, diskurser och traditioner. Arkeologiska texter skulle då inte bara skapa kunskap om det förflutna, men skapa själva det förflutna de beskriver. Med denna syn skulle det som räknas som kunskap eller sanning, enligt Foucault, vara en produkt av en historisk och socialt placerad diskurs där det som räknas som kunskap bestäms av den som har makten att avgöra det (Olsen, B 1991:211-224).

Hur skall vi förhålla oss till denna nya, plurala, verklighet? Är det ett positivt tillstånd av en ny mångfald av infallsvinklar, eller är det ett hotfullt tillstånd med risk för en antivetenskaplig relativisering av ämnet och åtföljande förlust av dess vetenskapliga legitimitet?

Pluralismen ur ett positivt perspektiv

De som accepterar situationen om en ny teoretisk pluralism inom arkeologin och hävdar att det är en fruktbar situation framhåller följande skäl:

Spänningen och friktionen emellan olika teorier befrämjar en kunskapsutveckling baserad på kritik, debatt och dialog. Olika teorier ger olika komplementära infallsvinklar på olika problem. De kritiserar också varandra och avslöjar därmed snabbt i konkurrens varandras svagheter.

Förekomsten av flera sinsemellan konkurrerande teorier leder därmed till en fruktbar utveckling. Ett ämnes utveckling försiggår just inom det fält som spänningen och friktionen mellan konkurrerande teorier erbjuder. De olika teorierna ger också kvalitativt olika bidrag till kunskapsproduktionen. De ställer olika frågor och får olika svar vilket erbjuder en mer allsidig kunskaps-tillväxt på flera plan än vad en enda riktning skulle kunna göra (Preucel 1991).

Pluralismen ur ett negativt perspektiv

De som inte accepterar den nya plurala verkligheten vill ofta se den som ett tillfälligt övergående kristillstånd med rivaliserande paradig. Detta ideal om ett normalvetenskapligt stadium med ett paradigm, alternerat med korta avgränsade perioder av kris med paradigmskifte, ligger bakom flera företrädares negativa åsikter och farhågor om den pluralistiska situation vi har idag.

De hoppas på en utveckling mot en ny fas av konsensus kring ett paradigm som vi på nytt kan samlas kring och arbeta under. De är djupt störda över bristen på enighet, upplever det som ångestskapande. De vill få ett slut på oenigheten för att i lugn och ro få fortsätta med "business as usual".

Detta är i mycket den gamla drömmen om en positivistisk "Einheitswissenschaft": att både natur- och samhällsvetenskap i allmänhet och forskning innanför ett ämne i synnerhet bör bedrivas på samma sätt inom ett gemensamt paradigm (Johnson, G. H 1992). Med detta perspektiv ses en plural verklighet som ett oroande tecken på en relativistisk krissituation för arkeologin som kan medföra att ämnet förlorar sin vetenskapliga status.

DEN KRITISKA DEBATTEN: UTVECKLING ELLER RETORIK ?

Den polariserade debatten

Debatten inom arkeologin präglas av en polariserad polemisk debatt mellan en processuell och en postprocessuell skolbildning: mellan försvarare för en tidigare ordning och angripare som kämpar för en ny ordning. Debattens grundläggande kärna består av att en pluralistisk flora av sinsemellan ofta skiljaktiga teoretiska riktningar har riktat en gemensam parallell kritik mot det positivistiska vetenskapsfundamentet inom den processuella arkeologin. Styrkan och kraften i den kritiken och försvaret mot kritiken präglade 80-talets debatt och fortsätter även idag på 90-talet (Preucel 1991).

Oppositionen mellan ett processualistiskt och ett postprocessualistiskt paradigm är i sig en grov förenkling. Inom framförallt det postprocessualistiska lägret finns flera olika, ofta sinsemellan oförenliga riktningar. De bägge riktningarna har dock som minsta gemensamma nämnare att de utsett varandra till huvudfiender och formerar stridslinjerna därefter.

Debatten centrerar sig kring ett antal grundläggande frågor av både ontologisk, epistemologisk och av social natur:

Skall arkeologien betraktas som en naturvetenskap eller en humanistisk, historisk kulturvetenskap ?

Var går gränsen mellan objektivitet och subjektivitet - med vilka kriterier skall vi värdera våra olika resultat och tolkningar?

Upptäcker arkeologer ett objektivt förflutet eller skapar de alternativa dåtider - vad är förhållandet mellan dåtid, nutid och arkeologen?

Vilket politiskt ansvar har arkeologen

med hänsyn till hur det förflutna kan användas som ett politiskt verktyg i nutiden?

Naturvetenskap - Historia

De som vill se arkeologin som i princip en slags naturvetenskap hävdar ett gammalt positivistiskt ideal om en enhetsvetenskap. Enligt detta ideal, härrörande från Comte, skall vi kunna förklara både biologiska, naturliga, kulturella och sociala fenomen med en och samma begreppsapparat, hämtad från en naturvetenskaplig vetenskapsmodell (Johnsson, G. H 1992).

De som istället vill hävda att arkeologi är en humanistisk verksamhet med historiska förtecken hävdar att det är omöjligt att studera mänskliga fenomen på samma sätt som vi studerar utommänskliga, biologiska fenomen. Vi riskerar då hela tiden att tappa bort det som gör oss specifikt mänskliga och förvandlar studiet av människan till att bli samma sak som att studera myror och bin.

Det finns inga allmänmänskliga generella lagar som styr vårt beteende och som kan förutsägas på en nivå ovanför den banala. Vårt beteende som människor är istället kulturellt betingat och styrt av en historisk situationsbunden kontext (Hodder, I 1992).

Subjektivitet - Objektivitet

Hur skall arkeologer skapa säker eller meningsfull kunskap om det förflutna och med vilka kriterier skall vi värdera våra olika resultat och tolkningar?

I debatten mellan de två lägren har denna fråga delvis urartat till att bli en fråga om objektivitet-subjektivitet. I den "gladiatoriska" polemiken mellan Binford och

Hodder har denna fråga stått i centrum (Watson, P. J 1991).

I sin reaktion mot en ostrukturerad empiricism var Binford den som introducerade en logisk-positivistisk begreppsapparat inom arkeologin på 60-talet. Tidigare kunde kunskap bara anses som säker i kraft av den enskilde arkeologens individuella auktoritet. (att han var professor si och så, o.s.v) Enligt ett positivistiskt vetenskapligt ideal åstadkommer vi en säker, objektiv kunskap genom att skilja noggrant på två saker. Det ena är de ideér, hypoteser vi bildar som kreativa subjekt i en historisk kontext. Detta är "context of discovery". Dessa ideer, hypoteser skall för att bli säkra, objektiv kunskap testas mot ett empiriskt datamaterial med en metodisk begreppsapparat för att kunna verifieras eller falsifieras. Detta är "context of verification".

Subjektiva ideér skall förvandlas till objektiv kunskap genom att testas mot ett empiriskt datamaterial genom en för alla överenskommen och gemensam metodisk procedur (Johnsson, G. H 1992). Detta är den "vetenskapliga proceduren". Om vi inte kan enas kring en gemensam, av enskilda forskare oberoende, testningsprocedur för våra observationer och hypoteser, hamnar vi i ett relativistiskt moras där våra olika tolkningar blir ojämförbara och fältet lämnas fritt även för forndårarna (Renfrew, C 1989).

De postprocessuella arkeologierna har riktat en frontalattack mot den positivistiska uppfattningen om hur kunskap byggs upp. Enligt Hodder i sin debatt mot Binford är det omöjligt för oss att skilja på subjektiva ideer, objektiva data och åstadkomma en neutral, "säker" kunskap genom en "vetenskaplig" procedur. Detta p.g.a att

även våra empiriska data och sättet vi klassificerar och väljer ut dem på är värdeladdat och teoribundet. Det finns inga objektiva fakta eller empiriska data som inte också är teoretiska konstruktioner. Vi antar att ett hus eller en yxa betydde samma sak för förhistoriska folk som för oss vilket inte kan bevisas på något objektivt oberoende vis. Redan från första början, för att överhuvudtaget kunna tolka och ”göra” arkeologi, gör vi medvetet eller omedvetet subjektiva antaganden, tolkningar, om förhistoriska folk. Annars skulle vi inte ha något att säga. Detta kan kallas för att ha en slags förförståelse, efter hermeneutisk terminologi.

Hur skall vi då tolka, åstadkomma en inte ”säker” men meningsfull kunskap, enligt Hodder och andra med honom?

Med inspiration från hermeneutiken måste vi enligt Hodder fråga efter meningen och intentionen till de handlingar vi ser resultatet av i form av ett arkeologiskt material.

Vi finner meningen bakom ett arkeologiskt material genom att leva oss in i den kontext där det arkeologiska materialet uppstod som ett resultat av en handling. Detta gör vi genom en empatisk handling där vi söker överbrygga avståndet mellan en nutida kontext och en dåtida kontext. Denna empatiska handling är en hermeneutisk cirkel där vi hela tiden rör oss fram och tillbaka från det vi försöker förstå och oss själva som individuella tolkande aktörer. Det är möjligt för oss att förstå även en främmande kontext därför att det finns en mellanmännisklig kontinuitet mellan dåtid och nutid som kan förstås av människor oavsett tidsavstånd.

Denna hermeneutiska tolkning som kan liknas vid att tolka ett arkeologiskt

material som en text bygger på en individuell tolkningshandling. Antalet möjliga tolkningar syns därmed vara oändligt eller begränsat till antalet tolkande individer. Det är det dock inte då den främmande kontexten man tolkar begränsar antalet möjliga tolkningar. Det finns dock alltid mer än en möjlighet att tolka ett arkeologiskt material, eftersom materiell kultur alltid kan ha mer än en mening och aldrig har en fixerad betydelse (Hodder, I 1986).

Hodder har i sina senare verk också lanserat begreppet ”guarded objectivity” där han vill begränsa antalet möjliga tolkningar av ett arkeologiskt material (Hodder, I 1992). Det finns en gräns mot en skenande relativism och ett oändligt antal tolkade meningar i den kontext som är möjlig att rekonstruera som ram för ett arkeologiskt material. Även om det arkeologiska källmaterialet i sig själv inte är några objektiva fakta men teoribundna konstruktioner, så äger de spridningsmönster och de grupperingar de uppvisar en existens oberoende av oss. Därmed erbjuder det arkeologiska källmaterialet ett motstånd mot våra tolkningar. Alla tolkningar är inte möjliga eller lika bra och tolkningsprocessen utgörs av en dialektisk hermeneutik mellan oss som tolkande subjekt och källmaterialet.

Detta hermeneutiskt präglade sätt att gå tillväga för att bygga kunskap är uppenbarligen helt oförenligt med den positivistiska kunskapsvägen. De representerar ett dikotomiskt förhållande mellan att vilja förklara och att vilja förstå. Positivisterna är anklagade för en falsk objektivitet då även deras ”hårda data” och oberoende testningsprocedurer bygger på teoribundna antaganden som inte är möjliga att verifiera. De i sin tur anklagar hermeneutiska och andra

ickepositivistiska riktningar för en relativistisk subjektivism, då de inte kan ange hur vi skall göra kunskap ”säker” genom en gemensam verifikationsprocedur, inte möjliggör en gemensam läsning och att de saknar metod.

Politisk neutralitet - samtida kulturkritik

Upptäcker arkeologer ett objektiva förflutet eller skapar de alternativa dåtider - vad är förhållandet mellan dåtid, nutid och arkeologen?

Den ena sidan utgörs av de som ser studiet av det förflutna som ett relativt oproblematiskt studium utan direkt koppling till samtiden. Det förflutna kan studeras i sig självt, det representerar något som verkligen hände oberoende av oss som betraktare förankrade i en nutid. Det förnekas inte att forskaren är förankrad i en nutid. Denna koppling till nutiden är problematisk såtillvida att man bör minimera bruset från sin egen subjektiva samtidsbundenhet genom en vetenskaplig metodik, som skall garantera tolkningarna av det förflutna en objektivitet och politisk neutralitet. All koppling mellan studiet av det förflutna och nutida politiskt betingade åsikter eller bruk av historien är av ondo. Med den ”rätta” teorin, metodiken, o.s.v. kan och skall vi kunna ”läsa av” det förflutna som det egentligen hände oavsett arkeologens privata subjektiva politiska åsikter. Politiskt bruk av historien genom arkeologi förstör vetenskapens legitimitet och är helt förkastligt.

Den andra sidan ser istället studiet av det förflutna som något helt annat. Dåtid, nutid och framtid betingar varandra i en dialektisk relation. De kan inte separeras.

Arkeologin är inget värdeneutralt objektiva studium om dåtiden utan tvärtom en i en samtid placerad verksamhet med utpräglat politiska och ideologiska förtecken. Det finns inget förflutet som existerar oberoende av våra uppfattningar om det. Tvärtom skapar vi det i vårt medvetande som historiska varelser för att kritisera eller legitimera en nutid. Vi kan bara skapa mer eller mindre troliga bilder av förhistorien. Snarare än att vi läser av förhistorien direkt genom våra källor så skriver vi in dem i en samtid. Därigenom uppstår ett beroendeförhållande mellan dåtid och samtid som verkar åt bägge håll (Shanks & Tilley 1989).

Det finns alltid alternativa perspektiv och möjligheter att tolka förhistorien som beror på våra nutida uppfattningar. Vi kan aldrig få veta vad som verkligen hände. Vi kan bara blicka bakåt som genom ett kaleidoskop vilket hela tiden ändrar perspektiv beroende på vilka vi är som betraktar det och från vilket håll vi gör det ifrån. Vi har alltid ett syfte med att studera förhistorien som är betingat av nutiden. Det syftet bör enligt Shanks & Tilley vara kritik av samtiden.

Idealet om en politisk neutral vetenskap som producerar objektiva fakta blir härmed ett falskt ideal. Postprocessualisterna anklagar processualisterna för en falsk objektivitet som istället för att vara politiskt neutral tvärtom legitimerar en situation där en akademisk västerländsk hegemoni av vita manliga medeklassmäniskor har tolkningsföreträde. Denna hegemoni har också klara politiska implikationer i en värld som domineras av en västerländsk kapitalistisk världsordning och som denna vetenskapliga hegemoni har som yttersta mål att legitimera (Miller, D & Tilley, C 1984).

Den akademiska maktkampen

Debatten, som den har förts under 80-talet och in på 90-talet har präglats mer av retorik än av substans. Den har varit en kamp om makt och tolkningsföreträde inom en akademisk värld av olika "elfenbenstorn" som skall erövrats eller försvaras.

Ingen verkar vinna och något nytt paradigm eller "grand theory" som skulle kunna förena eller upplösa motsatserna mellan dessa ofruktbara motsatsställningar verkar inte vara i sikte.

Detta får ett omedelbart negativt resultat. De 9 av 10 arkeologer som inte är upptagna med akademiskt teoretiskt arbete utan arbetar med arkeologins praxis blir förvirrade och tveksamma till vilken relevans polemiken inom debatten har för den praktiska verksamheten. Med mycket goda skäl struntar de därför i den, trots att de frågor som debatteras i högsta grad är angelägna och angår hela den arkeologiska verksamheten. En redan tidigare lätt iakttagbar tragisk klyvning av ämnet emellan dess teori och praxis förstärks därmed och ett av arkeologins mest grundläggande problem blir inte löst utan snarare ytterligare förvärrat.

Symptomatiskt är kanske att det nya med samtidens arkeologi, att den har blivit genuint plural och rymmer en mångfald olika arkeologier, delvis maskeras av den formerade stridslinjen mellan en positivistisk riktning och en ickepositivistisk riktning. Det finns något konstruerat över denna, av bägge läger accepterade, gräns (Preucel 1991).

Om ett steg tas tillbaka från stridsscenen upptäcks snabbt att meningsmotståndarna har mycket gemensamt i argumenteringsteknik och debattstil.

När New Archaeology lanserades i början på 60-talet gick företrädarna med Binford i spetsen hårt ut i en polemisk debatt och "sopade fältet" med den tidigare empiristiska arkeologin. Det var i mångt och mycket en fråga om att lansera ett helt nytt sätt att bedriva arkeologi. New Archaeology hade pretentioner och anspråk på ett fullständigt tolkningsföreträde och "erövrade" också det, framförallt i USA. Den tidigare bedrivna arkeologin blev betraktad som obsolet och det nya paradigmet fick ett hegemoniskt tolkningsföreträde (Watson, P. J 1991).

Är historien på väg att upprepa sig, men den här gången med det processuella paradigmet som förlorare? I så fall skulle debatten bara uttryckt en allmän pendelrörelse från en materialistisk till en idealistiskt präglad historieskrivning.

Den formerade stridslinjen med noggrant utvalda meningsmotståndare tyder på att många debattörer omedvetet är fångna i denna verklighetsuppfattning, att det rör sig om en strid om att erövra eller försvara ett tolkningsföreträde.

Detta gäller även de postprocessualistiska arkeologerna. De har en klart deklarerad vilja till en pluralistisk mångfald av olika meningar. Men deras huvudsyfte verkar till stora delar vara att helt ogiltigförklara en positivistisk kunskapsuppfattning. En pluralistisk mångfald av olika meningar borde kunna tolerera även positivistiskt präglade kunskapsuppfattningar. Deras pluralistiska liberalism verkar därför inte helt ärlig.

Det vore tragiskt om den nya arkeologin skulle upprepa den gamla arkeologins misstag. Men i sin enkelriktade polemik mot det positivistiska vetenskapsidealet tende-

rar den till att upprepa flera av misstagen: att konstruera teori från ovan istället för genom praktik och att, trots ett program om motsatsen, bli en elitistisk rörelse med hegemoniska anspråk (Shanks, M, i : Bapty & Yates 1989).

Arkeologins mest grundläggande problem skulle därmed fortfarande vara olöst: klyftan mellan en teori och en praxis.

EN INTEGRERAD TEORI OCH PRAXIS?

Pluralismens nya verklighet - möjligheter och faror

Var står arkeologin idag? Vilka tendenser och gränser finns det för en utveckling mot en ny integrerad arkeologisk teori och praxis?

En tendens i debatten är ett hopp på att en slags ny "grand theory" skall kunna resa sig ur det nuvarande debattkaoset och samla ihop disciplinen till ett nytt samlat paradigm. Någon sådan "grand theory" verkar dock inte vara i sikte.

Däremot finns det flera lovande riktningar som var för sig representerar intressanta och utvecklande perspektiv för arkeologin.

Marxistisk arkeologi

En del arkeologer hoppas på marxismen som en sista chans till att en ny "grand theory" skulle kunna ena arkeologin.

Marxismen är en omfattande intellektuell rörelse med en avsevärd bredd och en lång tradition bakom sig. Frånsett Gordon Childe har den, inom ett ämne som arkeologi med ofta kulturkonservativa förtecken kring sig, inte haft något större genomslag varken i Europa eller i USA. I bl.a Latinamerika och naturligtvis i Sovjet och Kina

har den däremot haft ett avgörande eller styrande inflytande.

Marxismen som en ny slags "grand theory" med totaliserande kunskapsanspråk har dock lika liten eller ännu mindre chans till att kunna vinna allmänt gehör som den traditionella eller positivistiska arkeologin har. Därtill är den både alltför heterogen och historiskt komprometterad. Det finns många olika slags marxismer och de är sällan överens.

Marxismen som kritisk teori utan anspråk på att vara en totaliserande teori har däremot en stor potential för att kunna erbjuda arkeologen centrala begrepp för en mer integrerad teori och praxis i en pluralistisk, till synes förvirrande och motsägelsefull arkeologisk verklighet.

Som ett alternativ till deterministiska synsätt av det ena eller andra slaget som reducerar förklaringar, till att bero på den ena eller andra styrande faktorn, erbjuder marxismen begreppet dialektik. Den kan definieras som en teori om interna relationer. Den centrala innebörden i begreppet är att det inte är de enskilda delarna i ett system eller relation, men relationen mellan dem som skall vara studieobjektet. Mänskliga sociala hierarkiska system och relationer är uppbyggda som konkurrerande motsattpar som bygger på intressemot-sättningar och står i kontradiktiva beroendeförhållanden till varandra. Det är denna konfliktfyllda relation mellan skilda intressen, hela tiden stadd i förändring, som är den som driver utvecklingen. Istället för att dela upp verkligheten man vill studera i enskilda delar och studera dem var och en för sig utan att förstå nånting eller fastna i att tvingas välja mellan vilken av delarna som är den som styr utvecklingen - kultur eller

miljö t. ex, studerar man relationen dem emellan. På detta sätt finns det en möjlighet för att kunna komma förbi många av de abstrakta binära oppositioner, dikotomiska motsatspar, som har fått delar av den arkeologiska debatten att fastna i en dogmatisk retorik utan utvägar (Mc Guire, R 1992).

Genderarkeologin

Ett annat lovande perspektiv för arkeologin utgörs av genderarkeologin. Kvinnor har varit mer eller mindre frånvarande eller spelat en övervägande passiv roll i tidigare tiders tolkningar. När vi börjar studera förändringen av könsrollsmönster i förhistorien kan genderarkeologin ha en radikal potential för att förändra arkeologins begreppsbyggnad. Könsrollsmönster som skillnader och likheter mellan män och kvinnor är en av de primära strukturerande principerna för sociala system, och styrs inte av biologiska lagar utan är kulturellt och socialt konstituerat (Conkey, M & Gero, J, red, 1991). En förhistoria av ett helt nytt slag skulle kunna uppstå.

Varken genderarkeologin eller en marxistisk-dialektisk arkeologi erbjuder någon ny "grand theory" för arkeologin. De representerar nya sätt att bedriva arkeologi men har inte några hegemoniska anspråk på att vara de enda rätta sätten att bedriva arkeologi.

Inte en, men många arkeologier

Den pluralistiska situationen verkar ha kommit för att stanna. Det är inte ett övergående tillstånd tills stridslarmet har upphört och en vinnare har gått segrande ur striden.

I stället förefaller det som om den arkeologiska disciplinen måste lära sig att leva

i en ömsesidig samexistens med en mångfald av olika slags "arkeologier" Enligt Preucel bör vi lära oss att leva med en mångfald av möjliga kunskapsvägar, "multiple ways of knowing" (Preucel, R 1991).

Frågan om en ny integrerad arkeologisk teori och praxis är kanske därför helt fel formulerad. I frånvaron av en ny "grand theory" måste vi snarare fråga hur vi skall lära oss att leva i en pluralistisk, samexisterande mångfald av olika perspektiv och meningar till vad arkeologi är, vad det skall syssla med och vilka mål den skall ha.

Farhågorna är att den plurala situationen blir en situation där "tusen blommor blommar"; de blommor som överlever blir de som bäst möter en samtids politiska behov av en lämplig dåtid.

Ämnets vetenskapliga legitimitet skulle då försvinna i ett relativistiskt moras av olika teorier, alla lika bra, och där "anything goes"

Postprocessualisterna har anklagats med rätta för tendenser till en "anything goes"-hållning med ett förvirrande bricolage av sinsemellan ofta helt oförenliga filosofier. I en situation med en mångfald teorier, där ingen tycker sig kunna säga något om sanningens grundläggande natur kan det vara lockande att förfalla till en teoretisk eklekticism där man plockar attraktiva bitar ur olika teorier som man plockar ihop en bukkett blommor.

Men Derrida kan ha flera motsatta åsikter gentemot Adorno och de bägge kan i sin tur ha helt andra mål än vad Foucault hade.

Vi behöver ha en djupare förståelse av teoriernas karaktär och väsen. De olika teorierna ger kvalitativt olika bidrag till kunskapsproduktionen. De ställer olika frågor och får olika svar (Preucel 1991). Olika

teorier är ofta olika därför att de vill förklara olika förhållanden. De söker inte samma kunskap. Valet av en teori snarare än en annan bör avgöras av vad man vill veta och kunna förklara i en konkret studerad verklighet.

En pluralistisk mångfald av flera teoretiska riktningar betyder därför inte att alla teorier är lika bra eller likvärdiga.

Teorier har också ofta ojämförbara mål. Feminismens yttersta mål är att förklara kvinnoförtrycket, marxismens mål är att förklara uppkomsten av fattigdom medan kritisk teori är att avslöja dolda maktförhållanden och utveckla kritisk kunskap av maktrelationer (Mc Guire, R 1992).

En fråga i det sammanhanget kan vara vilket mål den poststrukturalistiska riktningen inom arkeologin har, om den har något (Baker, F & Thomas, F 1990, s 2).

Mot en integrerad kunskapssyn

Vi kan inte bara se dåtiden som något helt avskilt och oberoende av nutiden, koncentrera oss på våra arkeologiska data, och läsa av dem på det rätta sättet, för att rekonstruera förhistorien som den hände. Vi kan heller inte enbart acceptera att dåtiden är en spegel av nutiden; all kunskap är relativ och vi får nöja oss med att berätta en historia som passar oss i vår nutid för lovvärda sociala eller politiska syften.

Dessa kunskapssyner bygger bägge på en deterministisk grundhållning om en totalitär kunskapssyn, som innebär att man finner sig vara tvungen att välja emellan sinsemellan uteslutande tolkningsalternativ. Kunskap är antingen en reflektion av en sann verklighet eller så är den något relativt som bestäms i en partikulär historisk diskurs och varierar över tid och kultur. Den

kan självfallet inte vara både och.

En alternativ kunskapssyn skulle istället kunna integrera den subjektiva och objektiva aspekten i ett av flera element sammansatt kunskapssyn. Istället för att tvingas välja antingen eller skulle man kunna se den sammansatta relationen mellan dem.

Kunskapsproduktion bygger då på både subjektiva och objektiva moment. De skulle inte behöva utesluta eller skiljas från varandra.

Det subjektiva momentet är att vi väljer våra frågor efter vad vi uppfattar som värt att fråga om. Vi väljer också ideer och teorier efter hur vi uppfattar verkligheten som människor i en social nutida kontext. Slutligen bestämmer vi också hur vi tänker använda kunskapen för vilket syfte och varför.

Det objektiva momentet är att vi kan inte grunda, göra vår kunskap säker, enbart på grundval av oss själva eller en förhandenvarande inställning. Våra frågor och teorier måste konfronteras med det vi försöker tolka och överleva det mötet.

Om våra tolkningar och teorier inte förmår ge våra data en sammanhängande systematisk och förklarande struktur, kan andra tolkningar och teorier göra det bättre. Våra data, även om de också är teoribundna, både möjliggör och begränsar antalet möjliga teorier vi kan ha (Mc Guire, R 1992).

Den tidigare beskrivna klyftan mellan objektivism och subjektivism beror på hur man uppfattar förhållandet mellan dåtid och nutid. En mer integrerad syn skulle kunna bygga på att dåtid och nutid är både subjektivt och objektivt uppbyggda konstruktioner. Det förflutna har inträffat och har en objektiv existens oberoende av våra sinnen. Det går att bygga en empirisk kunskap som

är av kumulativ karaktär. Vår kunskap är dock bristfällig och olik p.g.a att den bygger på mänskligt tänkande. Kunskap är därmed varken enbart en sann eller sannolik bild av en neutral verklighet eller enbart en bild skapad i vårt medvetande (Mc Guire, R 1992).

En reflexiv, självkritisk arkeologi

Arkeologin förlorade sin politiska oskyldighet på 80-talet. Arkeologin är ingen värde-neutral objektiv kunskapsproduktion om dåtiden utan tvärtom en i nutiden placerad och bedriven verksamhet med utpräglat politiska och ideologiska förtecken. Som andra humanvetenskapliga ämnen med historisk karaktär placerar sig arkeologin på gränsen mellan vetenskap och politik. Den har alltid kunnat användas i politiska och ideologiska syften eftersom historia i hög grad är politiskt och ideologiskt sprängstoff (Kristiansen, K 1990, 1993).

Debatten bedriven från den post-processualistiska sidan har med rätta pekat på att arkeologi är en verksamhet placerad i en nutid, och att arkeologin har ett socialt och politiskt ansvar för sin verksamhet. Detta medför att en integrerad arkeologi måste utveckla en kritisk, reflexiv medvetenhet om sig själv och sitt förhållande till en omvärld.

Självklara frågor blir då varför vi bedriver arkeologi och för vilka intressen. Vi har inte bara ett ansvar mot oss själva som arkeologer utan även ett ansvar för att vara relevanta för en intresserad publik, och för att ta ställning till vilken roll vi vill att arkeologin skall spela i ett större sammanhang (Hodder, I, i: Preucel 1991).

Om vi t.ex. inte själva analyserar konsekvenser av vårt studium av dåtiden för

nutiden och inte själva kan se sammanhanget mellan arkeologi och politik kommer andra att göra det åt oss (Kristiansen 1993).

En ny integrerad arkeologisk teori och praxis på 90-talet fordrar att debatten inom arkeologin rör sig vidare och inte fastnar i ställningsstrider mellan oförenliga oppositioner om vad som är vetenskap respektive inte.

Det positivistiska paradigmet är otillräckligt. Det den inte uppmärksammade negligerades. Den utvecklade heller ingen kritisk reflexiv medvetenhet om arkeologi som en i nutiden placerad verksamhet med starka ideologiska och politiska förtecken. Det positivistiska paradigmet hade också ett atomistiskt synsätt som delade upp både studiet och verksamheten av arkeologi i åtskilda delar, där vissa delar som "teori" hade företräde. Härigenom skapades en skarp åtskillnad mellan teori och praxis.

Den postprocessualistiska rörelsen risikerar tyvärr att upprepa många av de misstag den processualistiska arkeologin gjorde. Den har haft en föresats att utveckla en kritisk reflexiv medvetenhet om en engagerad, socialt relevant arkeologi. Men akademiska strukturer förefaller vara oanat sega. Även den postprocessualistiska rörelsen har tenderat till att bli en elitistisk rörelse som agerar från en privilegierad position inifrån etablerade akademiska maktstrukturer. Härigenom har klyftan mellan teori och praxisen utanför den akademiska sfären ironiskt nog kunnat förstärkas.

Ofta har den inte heller kunnat försvara sig mot anklagelser om att inbjuda till en allmän relativism. Den har intagit den kunskapsteoretiska synen att all kunskap är historiskt bunden till en tid och plats och är

beroende av betraktaren. Därför skulle det inte finnas någon ”objektiv kunskap utan all kunskap blir relativ och beroende av betraktaren.

Med en sådan kunskapssyn där ”anything goes” är det svårt att hävda någon teori eller uppfattnings företrädare framför en annan. Det är en lockande fördel när man vill uppmuntra en radikal pluralism. Men risken är då uppenbar att vi efterhand skulle utveckla en slags relativismens diktatur. De fattigas situation eller kvinnans förtryckta ställning blir då bara en av många möjliga åsikter om verkligheten utan något särskilt företrädare framför andra motsatta åsikter (Conkey & Gero 1991).

Att materiell kultur i form av ett arkeologiskt material rymmer en mångfald möjliga meningar och att det alltid finns mer än en tolkning innebär inte att alla läsningar av den är lika bra eller att en tolknings företrädare bestäms ytterst av en nutids behov och syften. En sådan syn negligerar det arkeologiska källmaterialets relativa autonomi och motståndskraft mot ett oändligt antal möjliga tolkningar. Det må vara teoribundet i sig självt och därmed inte äga en helt oberoende objektiv existens utanför oss som tolkande subjekt. Men en arkeologi som inte i första hand arbetar genom ett källmaterial, och där möter både möjligheter och begränsningar för tolkningar, riskerar att hålla kvar klyftan mellan teori och praxis. Det blir återigen en abstrakt teoribildning som kommer från ovan och appliceras på verkligheten.

För att debatten skall föras vidare och vi verkligen skall utveckla arkeologin mot en mer integrerad teori och praxis behöver vi ha en mer sammansmält kunskapssyn som kan acceptera att det inte finns någon

absolut säker kunskap. Men att en tolkning kan vara mer attraktiv och bättre än en annan i kraft av logiska argument, bättre förklaringsvärde och för att det visar sig erbjuda relativt sett, säkrare tolkningar av ett datamaterial

Enligt Hodder behöver arkeologin börja ta upp de större frågor som upptar våra grannvetenskaper och göra sin röst hörd i en mer gränsöverskridande tvärvetenskaplig debatt. De frågor som upptar våra grannvetenskaper är debatter mellan tolkande och materialistiska begrepp, förhållandet mellan individ-struktur, mellan process-händelse, makt-prestige och debatten kring feministiska teorier. Arkeologin kan ge självständiga bidrag till denna debatt och därigenom röra sig vidare bort från en steril intern retorik mellan oförenliga positioner (Hodder, I, i: Preucel 1991).

I ett svenskt inlägg menar Johan Callmer att vi bör sträva efter en utveckling av ämnet som inte innebär ständiga strömkantringar av grundläggande uppfattningar. Vi bör undvika de patetiska parodierna på ”paradigmskiftet” som har inträffat ungefär vart 10:e år och då all tidigare kunskap förklarats för obsolet.

Istället bör vi närmare förstå arkeologins djupare väsen. En analys av arkeologins historia visar att arkeologin har tre identiteter, tre pelare som den vilar på. Den har utvecklat och vilat på dessa pelare på skiftande sätt under sin verksamhetstid. Det är arkeologi definierat som historia, som generell samhällsvetenskap och som naturvetenskap.

Tidigare och nuvarande debatt inom arkeologin har mest illustrerat hur tyngdpunkten har skiftat från den ena definitionen till den andre med en viss tröttsam re-

gelbundenhet.

Arkeologer kan ha skiftat grundläggande uppfattning både en och flera gånger under sin verksamhetstid. Callmer menar att detta kan bero på att vi har en bristande förståelse av arkeologins inre väsen.

Någonting annat än en trög, traditionell utveckling av ett relativt sett ganska efterblivet ämne förutsätter att vi förmår erkänna alla de tre definitionernas legitima existensberättigande sida vid sida. Arkeologer har rätt att bedriva arkeologi på flera vis. Det kan vara som en slags historia, eller som en slags samhällsvetenskap med rätt att leta efter möjliga generaliseringar, eller som en studie av människan i konflikt/samspel med en naturmiljö (Callmer, J 1995).

KLYFTAN INOM ARKEOLOGI

Klyftan mellan akademisk arkeologi och kulturmiljövård

Arkeologi har blivit ett ämne och en verksamhet som karakteriseras av en svår och grundläggande splittring mellan sin teori och praxis.

Ett grundläggande problem som återkommer internationellt i land efter land som har en utbyggd arkeologisk verksamhet och kulturmiljövård är klyftan mellan akademisk arkeologi och kulturmiljövård. Arkeologi har blivit en stor praktisk verksamhet inom en snabbt expanderande kulturmiljövård. Kulturmiljövården lever dock i sin egen värld bortom den akademiska sfären. Det beror på flera historiskt betingade orsaker. Arkeologi var tidigare en liten väl sammanhållen verksamhet knuten till en liten krets personer anställda vid akademiska institutioner och museér. Det är den inte längre. Istället har till följd av fornminneslag-

stiftningen en helt oförutsedd expansion av fältarkeologisk verksamhet vuxit fram i offentlig regi.

Frånvaron av ett integrerande perspektiv mellan den akademiska arkeologin och denna kulturmiljövård har lett fram till en växande klyfta mellan teori och praxis. Fältarkeologin har blivit ett självändamål. Vi har fått en uppdragsarkeologisk bransch som är sysselsatt med att gräva forn lämningar och skriva rapport efter rapport utan möjlighet till analys eller tolkning.

Om inte en mer integrerad arkeologisk teori och praxis växer fram som kan sanera dessa systemfel inom branschen tickar en tidsinställd bomb i framtiden för arkeologins del. En arkeologi som p.g.a interna, strukturella förhinder inte kan integrera sin teori med sin praxis, och vara relevant för en omgivande värld, kan knappast i längden motivera en offentligt finansierad expanderande verksamhet.

Arkeologisk personalpolitik - det hierarkiska arvet

Arkeologin behöver också ta en kritisk blick på sin egen verksamhet och analysera de mänskliga relationerna inom sitt fält. Arkeologin har potential för att vara ett ämne som kunde förena både handens arbete och tankens kraft. Men istället har den blivit en djupt klassdelad värld. Arkeologi är en verksamhet där några tänker i en teoretisk-akademisk sfär och där många gör arkeologi i en fältarkeologisk värld av korta säsongsanställningar utan tid eller möjlighet till tanke och analys. Dessa hierarkiska, djupt ojämlika relationer illustrerar på ett drastiskt vis den klyfta som finns mellan teori och praxis inom arkeologi.

Feministiskt orienterade arkeologer

har börjat att ifrågasätta denna ordning genom att påvisa att arkeologiskt arbete utfört av kvinnor ofta skiljer sig från arkeologiskt arbete utfört av män och värderas lägre. Att akademisk arkeologi kännetecknas av en institutionell hierarki med snudd på feodala kännetecken är väl känt. Mindre känt kan vara att även den arkeologiska kulturmiljövården som utför huvuddelen av fältarkeologin också är präglad av ojämlika hierarkiska klassrelationer. Några få bestämmer vad som skall göras och de andra utför det. Alienationen mellan de som tänker arkeologi och de som gör arkeologi har skapat ett proletariat av fältarbetare med osäkra villkor inom branschen. Denna ordning återkommer med få variationer i samtliga de länder i Europa och i USA som har en en kulturmiljövård (Mc Guire, P 1992, Watson 1991).

Lösningen på dessa problem måste bli att arkeologin förmår att montera ned en del av sina hierarkiska strukturer. Vi kan inte längre dela upp vår verksamhet i isolerade delar som förväntas göra sin enskilda del oberoende av de andra och där vissa delar har överhöghet över andra. Det får inte längre vara förbehållet ett fåtal att tänka arkeologi och de andras lott att bara göra den. Det måste till ett nytt helhetstänkande där även institutionella och administrativa revirgränser bryts ned och möjliggör ett dynamiskt flöde av personal och resurser inom hela fältet.

Systemet som det ser ut idag bärs upp av ett stort antal människor som befinner sig längst ner i hierarkin. Dessa tillåts sällan spela en kreativ roll i verksamheten utan utnyttjas på ett kortsiktigt sätt. Detta är ett slöseri med både ekonomiska och mänskliga resurser. Det är denna mänskliga re-

surs som gör det möjligt att bedriva verksamheten på ett kortsiktigt och oplanerat sätt utan incitament till en mer långsiktig och strategisk planering.

Arkeologin och dess publik

Arkeologi som ämne och verksamhet lider inte bara av en djup intern klyfta mellan sin teori och sin praxis. Den lider också av att inte kunna presentera sin verksamhet på ett intresseväckande och informerat sätt för en publik. Arkeologi har tidigare knappt ställt frågan om vilken publik vi bedriver arkeologi åt och i vilket syfte. Vem eller vilkas förhistoria skriver vi och varför?

En integrerad arkeologisk teori och praxis kan inte kringgå dessa grundläggande frågor. De negligerades tidigare i stor utsträckning då arkeologi sågs som ett strikt vetenskapligt studium där produktionen av neutral objektiv kunskap försiggick utan någon problematik kring vem man gjorde det åt eller för vilket syfte. "Vetenskaplig" kunskap var ett självändamål i sig själv och arkeologin skulle ta ansvar för att inte bli politiskt missbrukad genom att hålla sig undan politik. En mer modern arkeologi som vill spela en socialt engagerad och relevant roll för en större publik än sig själv måste på ett helt annat sätt analysera och se sin roll i ett större sammanhang.

Hodder ser arkeologins nya ansvar som ett ansvar för att tolka. Om vi inte tolkar som ett integrerat moment i all arkeologi vi gör förlorar vi vår sociala relevans och kan inte ta del i någon större debatt. Arkeologin inom kulturmiljövården skall fylla en social och politisk roll genom att vara "priset för utvecklingen" och agera motkraft i den pågående snabba förstörelsen av ett fysiskt kulturarv (Hodder, I 1992).

Vi måste även ta ett ansvar för hur vi presenterar och förmedlar våra arkeologiska tolkningar. Många människor känner en alienation inför det traditionella sättet att presentera arkeologi genom museiutställningar av samlade föremål. De upplevs som alltför akademiska, deskriptiva och intetsägande. Utställningar även av det mer spektakulära slaget som "guldrummet" med skyltar som "guldets magi", "en massa guld", "ännu mera guld" etc, för att ta ett dagsaktuellt svenskt exempel, kan rentav upplevas som banalt.

Dessa exempel är en illustration av frånvaron av tolkningar, kanske rentav av tron på att de arkeologiska föremålen på nåt mystiskt sätt talar av sig själva. Let the gold speak for itself...

Istället växer temaparker och upplevelsecentra snabbt upp i en växande kulturarvsindustri. Här bjuds besökaren på en upplevelse i form av en uppbyggd rekonstruktion av ett tänkt förflutet. Men förmedlingen av arkeologi här ligger ofta i händerna på icke-arkeologer, typ professionella "pedagoger".

Arkeologer måste ta sitt ansvar för att presentera tolkningar som bygger på både subjektiva och objektiva moment för att kunna ha en relevant och positiv roll att spela för en intresserad publik. Om inte arkeologin som disciplin och verksamhet gör det, kommer med all säkerhet andra att göra det, som inte alls är lika bekymrade över hur pass "säker" kunskapen eller tolkningarna är. Om inte arkeologin som profession tar detta ansvar utan håller sig kvar i ett vetenskapligt elfenbentorn utan en integrerad praxis riskerar vi definitivt att hamna i ett befarat relativistiskt dilemma där andra krafter tar

över förmedlingen och presentation av arkeologi och där gränsen mellan arkeologi och historieberättande alltmer suddas ut.

Arkeologins politiska och samhällsroll

En sista utmaning för en integrerad arkeologisk teori och praxis är att reflektivt förstå och ta ställning till vilken ram man agerar inom, vilken politisk och samhällsroll arkeologin har. En skumläsning av arkeologihistorien visar snabbt, att arkeologin som få andra humanvetenskaper har haft utpräglad politiska och ideologiska förtecken.

Arkeologin får inte bara vara ett omedvetet offer för utomstående krafter eller förfalla till en tro att man bedriver en objektiv och neutral kunskapsproduktion. En politiskt medveten arkeologi kan agera motkraft och rentav utgöra en kritisk röst i den samtida debatten.

Flera arkeologer med inspiration från kontinental "Critical Theory" vill kunna använda arkeologi som ett medel för samtida kulturkritik (Tilley, C & Miller, D 1984, Shanks, M & Tilley, C 1987 a, b). Frågan om exakt hur arkeologi skulle kunna fungera som kulturkritik är dock oklar. Den debatt som förts av post-processuella arkeologer om hur arkeologi skulle kunna bli en relevant, kritisk röst i samhällsdebatten har kritiserats för att vara abstrakt, svävande och att handla mest om arkeologer som skriver om arkeologer som skriver för arkeologer....

Arkeologins politiska och samhällsroll betydelse uppstår inom arkeologins arbetsfält. Det dominerande arbetsområdet, den bransch där arkeologer får arbete och gör arkeologi kallas för kulturmiljö-

vård, eller på engelska archaeological heritage management. Den vanligaste arbetsgivaren utgörs av staten.

Vad är det statligt anställda arkeologer förväntas göra i egenskap av förvaltare av ett kulturarv? Vad är ett kulturarv? Arkeologer som professionella kulturmiljövårdare behöver förstå den roll de spelar inom en större samhällelig kontext. (Smith, L-J 1994, 1993, Carman, J 1993, 1991).

Kulturmiljövård kan ses som en process där staten institutionaliserar arkeologisk kunskap för att användas som ett medel i att handha frågor som rör kulturell, social och historisk identitet. Arkeologen blir en intellektuell anställd av Staten för att handha statligt utformade strategier för upprätthållandet och handhavandet av människors historiska och kulturella identitet (Smith, L-J 1993).

Det är härigenom arkeologin också får en yttre status och identitet i samhället med ett privilegierat tolkningsföreträde. Arkeologen blir en statstjänsteman med ett byråkratiskt ansvar för kulturarvet. Detta är knappast någon politiskt neutral roll.

I länder med stora minoritetsgrupper som Amerika, Australien och länder i Tredje Världen blir arkeologisk kulturmiljövård ofta politiskt laddat. Minoritetsgrupper erkänner ofta inte automatiskt att den förhistoria som skrivs om dem är deras egen. De kan ha en helt annan version av sin förhistoria och en helt annan inställning till t. ex fornminnen. Dessa kan för dem vara en helig plats och inte en vetenskaplig resurs för en neutral vetenskap.

EN FRAMTIDA INTEGRERAD TEORI OCH PRAXIS - HINDER OCH MÖJLIGHETER

En arkeologi som vill utveckla en ny mer integrerad teori och praxis har en hel del kritisk självrannsakan att göra och utmaningar att möta.

Det finns ingen ny arkeologi som väntar bakom hörnet för oss. Den nya arkeologin kan bara utvecklas ur den gamla.

Istället för att byta grundläggande uppfattning om vad arkeologi är med jämna mellanrum och förneka tidigare kunskap behöver vi förstå arkeologins inre väsen och dess plats i världen. Det finns flera olika slags arkeologier. Arkeologi kan vara både historia, samhällsvetenskap och naturvetenskap. Den behöver först förstå sig själv som ett ämne med flera legitima kunskapsintressen inom akademisk forskning. Detta kunde vara innebörden av en genuin integrering av arkeologisk teori.

En integrerad arkeologi måste också förstå sig själv i förhållande till en omvärld och ha en uppfattning om sin verksamhet. Arkeologer behöver därmed utveckla ett helhetsgrepp på vad de gör och varför, både som forskare och som anställda inom kulturmiljövården.

Som en liten verksamhet främst inom museer har de tidigare haft det. Men när arkeologin expanderat som verksamhet har en splittring, uppdelning av verksamheten skett.

En tidigare kunskapsyn har legitimerat en uppdelning mellan handens och tankens arbete inom arkeologi. Denna uppdelning har sedan institutionaliserats på ett olyckligt vis.

För att vi skall nå fram till en ny och bättre integrerad arkeologisk teori tillsammans med en praxis behöver vi förstå att det inte bara är en fråga om att utveckla en bättre teoretisk kunskapssyn.

Arkeologin behöver också förstå sig själv som en professionaliserad yrkesverksamhet. Arkeologin är både en akademisk disciplin och en yrkesverksamhet. Den vilar på en lagstiftning och en utbildning. Den styrs och bestäms av institutioner.

Om vi menar allvar med att vilja utveckla en mer integrerad arkeologisk teori kan vi inte längre isolera den från sin praxis.

Vi måste även problematisera vår praxis. En integrerad arkeologisk teori har två stora uppgifter för framtiden;

Vilken adekvat utbildning ges på universitetsnivå för både forskningsverksamhet och konkret, professionaliserad yrkesverksamhet?

Vilka incitament krävs för att förändra och reformera kulturmiljövården så att den kan delta i kunskapsproduktionen? Den nuvarande uppdelningen är ohållbar och riskerar i förlängningen att arkeologin tappar sitt förtroende från anslagsgivande myndigheter.

LITTERATURLISTA

- Bapty, I & Yates, T. 1989. *Structuralism after archaeology*. London.
- Baker, F & Thomas, J. 1990. *Writing the past in the present*. Saint Davids University. Lampeter.
- Callmer, J. 1995. Arkeologins grundläggande perspektiv. *Fornvännen*, 1995; 1, ss 29-44.
- Carman, J. 1991. Beating the bounds - archaeological heritage management as archaeology and archaeology as social science. *Archaeological Review from Cambridge*, 1991, pp 175-182.
- Carman, J. 1993. The P is silent - as in politics. *Archaeological Review from Cambridge*, Vol 12:1.
- Conkey, M & Gero, J. 1991. Tension, pluralities and engendering in archaeology. I: Conkey, M & Gero, J: *Engendering Archaeology - Women and Prehistory*, ss 31-54. Oxford, 1991.
- Hodder, I. 1986. *Reading the Past*.
- Hodder, I. 1992. *Theory and Practice in Archaeology*. Routledge, London.
- Johnson, G. H. 1992. *Arkeologi og Erkjenning - problem och premisser i den arkeologiska teoridebatten med særlig vekt på tida etter 1960*. Magistergrad i arkeologi. Tromsø Universitet, Tromsø.
- Kristiansen, K. 1990. National Archaeology in the Age of European integration. *Antiquity*, Vol 64, pp 825-828.
- Kristiansen, K. 1993. The strength of the past and its great might. *Journal of European Archaeology*, Vol 1, pp 1-32.
- Mc Guire, R.H. 1992. *A Marxist Archaeology*. New York.
- Miller, D & Tilley, C. 1984. *Ideology, Power and Prehistory*. Cambridge.
- Olsen, B. 1991. In *Processual Archaeology: Multiple ways of knowing*. Preucel, R, W (red). Carbondale.
- Preucel, R. W. 1991. *Processual Archaeology and Postprocessual Archaeology: multiple ways of knowing*. Carbondale.
- Renfrew, C. 1989. Comments on Archaeology in the 1990s. *Norwegian Archaeological Review*, Vol 22, No 1.
- Shanks, M & Tilley, C. 1987. *Reconstructing Archaeology*. Cambridge.
- Shanks, M & Tilley, C. 1989. Archaeology in the 1990:s. *Norwegian Archaeological Review*, Vol 22, No 1.
- Smith, L. 1993. Towards a Theoretical Framework for Archaeological Heritage Management. *Archaeological Review from Cambridge*, Vol 12:1, pp 56-70.
- Smith, L. 1994. Heritage Management as Post-processual Archaeology. *American Antiquity*, Vol 68, pp 300-309.
- Watson, P, J. 1991. In *Processual Archaeology: Multiple ways of knowing*. Preucel, R, W (red). Carbondale.

Konferenser och symposier

Detaljerad information finns på anslags-
tavlan

**Computer Applications and Quantative
Methods in Archaeology 1996.** 25-27
mars. Iasi, Rumänien.

**O Neolítico Atlántico e as Orixes do
Megalitismo.** 1-6 april. Santiago de
Compostella. Spanien.

**Feminist Studies Today: Origin and
Development.** Internationell (främst nord-
isk) konferens. 19-20 april, anmälan senast
1 mars. Humanistiska fakulteten, Göteborg.

**Military Aspects of Scandinavian Society
- In a European Perspective, AD 1-1300.**
2-4 maj. Nationalmuseum. Köpenhamn.

**WAC - Inter-Congress. Nomadism...
"Hsiung-nu"fenomenet.** 1996. Ulan-Ude.
Ryssland.

**VII Nordic Conference on the
Application of Scientific Methods in
Archaeology.** 7-11 sept. Savonlinna, Fin-
land.

European Association of Archaeologists.
Möte i Riga 25-29 sept.

Medieval Europe 1997. Konferens. Ca
400 - 1800 AD. Många teman. 1-4 okt.
1997. Brügge. Belgien.

Seminarier och föreläsningar

Seminarier vid Naturgeografiska institutionen, Geovetarcentrum, Göteborg. Måndagar kl 9-11, sal Nimbus.

Ur innehållet bl a: **4/3.** Tore Påsse. *Utvecklingen under Saale, Eem och Weichsel i Halland.* **18/3.** Jan Swantesson. *Vittringsskador på hällristningar och andra historiska monument.*

Seminarier vid Moesgård, Århus:

Nye undersøgelser og resultater vedr. bebyggelsen omkring Limfjorden. 19/2, 21/2, 1/3.

Seminar om bebyggelsesarkæologi. Fredagar, kl 12-14, fr o m 16/2.

Stipendier

Detaljerad information finns på anslagstavlan.

Ahrenberg. ..Vetenskaplig verksamhet.. ..doktorander och disputerade.. **1/1 - 28/2.**

Knut och Alice Wallenberg. ..Utlandsstudier 2 terminer för doktorander och yngre forskare.. **15/2.**

Helge Kjellins minne. 1). ..Inventera och sätta i stånd landsantikvariens professor HK:s arkiv.. 2). ..främja kulturella /humanistiska insatser för Värmland i HK:s anda.. ..historia, fornkunskap.. ..tidigare år: 25 000:-. **1/3.**

Kungliga Vetenskapsakademien. Anslag för projektsamarbete med forskare verk-samma i länder som ingick i fd Sovjetunionen. Bl a humaniora. Under perioden 1 juli 1996 - 30 juni 1997 står 10 000 000:- till förfogande.

Riksbankens jubileumsfond. Fr o m 1996 gäller ett ansökningstillfälle för både den kulturvetenskapliga donationen och Riksbankens Jubileumsdonation. **15/4,** för medel fr o m 1/1 1997; **5/3 1997,** för medel fr o m 1/1 1998.

Gästföreläsare

Gästföreläsningarna är öppna för alla intresserade

1 mars.

Morten Meldgård

K1 10 - 12. Gästföreläsning: *Arktiska jägare - en ekologisk analys.*

K1 14 - 16. Workshop. *Fauna-analyser inom arkeologin. Med praktiska exempel.*

13 mars.

Anthony Gilman

K1 10 - 12. Gästföreläsning: *Technological determinism. Childe revived.*

14 mars.

Anthony Gilman

K1 13 - 15. Gästföreläsning: *Settlement Pattern and Social Organization in Bronze Age southeast Spain.*

Nya forskningsprojekt i Västsverige

Två nya samarbetsprojekt, båda i Älsborgs län, är aktuella.

Vittene

Med anledning av de uppmärksammade guldfynden vid Vittene, Trollhättan, pågår arbete med ett forskningsprojekt för att gå vidare med detta spännande material och sätta det i ett större sammanhang.

Äskekärr II och Grönköping

För ett par år sedan påträffades som bekant ytterligare ett vikingaskepp vid Äskekärr. Efter provgrävningarna aktualiseras

nu frågan kring ett eventuellt upptagande av skeppet och därmed sammanhängande problematik.

Ett förnyat intresse har också på senare tid ägnats det närbelägna Grönköping; som sedan länge är ansedd som föregångare till Lödöse. Ett brett upplagt projekt med både skeppet och hela Göta Älvdalssområdet med brytningen (eller?) vikingatid /medeltid i fokus är under utarbetande.

Kalendarium doktorandseminarium

Schema för VT 1996

14 februari:

1. Ledigt
2. **Agneta Gustafsson**, avhandlingsseminarium

21 februari:

1. **Håkan Petersson** presenterar en ny bok om Guldestrupkaret
2. Ledigt

28 februari:

1. Ledigt
2. **Per Stenborg**, avhandlingsseminarium

6 mars:

Seminarium om arkeologisk förmedling

13 mars:

1. **Fredrik Fahlander**, avhandlingsseminarium
1. **Anna-Carin Andersson**, avhandlingsseminarium

20 mars:

1. Ledigt
2. **Karin Lund**, avhandlingsseminarium

27 mars:

1. Ledigt
2. **Oscar Ortman**, avhandlingsseminarium

3 april:

Reserverat för diskussion kring aktuellt arkeologiskt tema

10 april:

1. Ledigt
2. **Anders Gustafsson**, avhandlingsseminarium

17 april:

1. Ledigt.
2. **Yvonne Karlsson**, avhandlingsseminarium

24 april:

1. Ledigt
2. **Bengt Nordquist**, avhandlingsseminarium

1 maj: Helgdag

8 maj:

1. Ledigt
2. **Tony Axelsson**, avhandlingsseminarium

15 maj:

Per Persson, avhandlingsseminarium

22 maj:

1. Ledigt
2. **Karl Persson**, avhandlingsseminarium

29 maj:

1. **Linda Olofsson**, presenterar arbeten av Austin-Alcock, Nordenborg och Stiebling
2. **Linda Olofsson**, avhandlingsseminarium

Meddelanden

Institutionen för arkeologi

DOKTORANDGRUPPERNA

Mesolitikum i Västsverige: Ett symposium under 1996, är under planläggning. Kontaktperson: Staffan Anberg. Tel. 7735264

Tidig- och mellanneolitikum i Västsverige: Kontaktpersoner: Karl-Göran Sjögren och Per Persson. Tel. 7735265.

Västsvensk metallåldersproblematik. Kontaktperson: Jarl Nordbladh. Tel. 7734611.

Genderstudier i arkeologin: Kontaktperson: Elisabeth Nordbladh. Tel. 7734612.

Symbolforskning i arkeologin: Kontaktperson : Jarl Nordbladh. Tel. 7734611.

Produktion i förhistoriska och tidig-historiska samhällen: Verksamhet varannan onsdag. Den 18-21/12 organiserar gruppen en session på TAG rörande produktionsprocessernas arkeologi. Kontaktperson: Lise Bender-Jørgensen. Tel. 7734610

Arkeologihistoria: Verksamhet varannan onsdag. Kontaktperson: Åsa Gillberg. Tel. 7735264

Bebyggelsegruppen: Lars Larsson m fl presenterar *Samhällsstrukturen i Sydsverige under järnåldern*, UV Väst presenterar på

gående projekt mm, 15/2, kl 10 -16. Kungsbacka. Nästa seminarium 7/3, 10-12. Kontaktperson: Lise Bender-Jørgensen. Tel. 7734610.

Latinamerikastudier: Kontaktperson: Susana Sjödin. Tel. 7735264

Medeltidsgruppen. Kontaktpersoner: Claes Theliander Tel. 421476 och Magnus Stibéus Tel. 425564.

GIS-gruppen. Kontaktperson: Karl-Göran Sjögren. Tel. 7735265.

DOKTORANDKURSER

Under vårterminen har en ny GIS-kurs startat. Lärare är Karl-Göran Sjögren.

Kursen med Friedman och Rowland genomförs under våren. Datum meddelas senare.

GÄSTLÄRARE

Under senare delen av vårterminen gästas institutionen av Lawrence Olivier, Sorbonne I, Paris. Han kommer i första hand att vara verksam vid grundutbildningen.

Adresser till personal på institutionen för arkeologi

*Observera att en del telefonnummer har
ändrats i samband med att institutionen
har flyttat*

Expedition

Ann Edlund. Tel: 7734614, E-mail: A.Edlund@archaeology.gu.se. Svängrumsgatan 12, 421 35 V. Frölunda, Tel: 470679

Prefekt

Jarl Nordbladh, FD, docent Tel: 7734611, E-mail: J.Nordbladh@archaeology.gu.se. Kolonigatan 27, 413 21 Göteborg, Tel: 161126

Studierektor

Elisabeth Nordbladh, universitetsadjunkt. Tel: 7734612, E-mail: E.Nordbladh@archaeology.gu.se. Kolonigatan 27, 413 21 Göteborg. Tel: 161126

Studievägledare

Birgitta Carlbom, universitetslektor

Professor

Kristian Kristiansen, mag. art. Tel: 77346-13, E-mail: K.Kristiansen@archaeology.gu.se. Tullebo, Ekedal 1776, 430 63 Hindås. Tel: 0301-22129

Professor

Jarl Nordbladh, docent

Forskarassistent

Lise Bender-Jørgensen, dr. phil. Tel: 7734610, E-mail: L.Bender@archaeo-

logy.gu.se. Växelmyntsgatan 14, 414 83 Göteborg. Tel:828129

Universitetslektor

Jarl Nordbladh, docent.

Universitetslektor/studievägledare

Birgitta Carlbom, FK. Tel: 773 4616, E-mail: B.Carlbom@archaeology.gu.se. Dr. Belfrages gata 18, 413 22 Göteborg. Tel: 827274

Universitetslektor (Vikariat)

Eva Weiler, FD. Tel: 7735266 Smyckegatan 71, 42651 Västra Frölunda. Tel: 7094616

Universitetslektor (Vikariat)

Per Cornell, FD. Tel: 7734615, E-mail: P.Cornell@archaeology.gu.se. Väderkvarnsgatan 6B, 417 03 Göteborg Tel: 221529

Universitetsadjunkt

Elisabeth Nordbladh, FK

Biträdande forskare

Karl-Göran Sjögren, FL. Tel: 7735265, E-mail: KG.Sjogren@archaeology.gu.se. Drakblommegatan 19, 417 20 Göteborg. Tel:233183

Amanuens

Eva Englund. Tel: 7735265

Doktorandtjänst

Staffan Anberg, Tel: 7735264, E-mail: S.Anberg@archaeology.gu.se. Brynjugatan 17, 442 37 Kungälv. Tel: 0303-15636

Doktorandtjänst

Åsa Gillberg. Tel: 7735264, E-mail: A.Gillberg@archaeology.gu.se. Hvitfeldtsgatan 7A, 411 20 Göteborg. Tel: 132266

Doktorandtjänst

Anders Gustafsson, Tel: 7735264, E-mail: A.Gustafsson@archaeology.gu.se. Stala, Pl 6584, 440 80 Ellös. Tel:0304-20936

Doktorandtjänst

Håkan Karlsson, Tel: 7735264, E-mail: H.Karlsson@archaeology.gu.se. 6212 Ranered. 437 92 Lindome. Tel: 031-948820

Doktorandtjänst

Susana Sjödin, Tel: 7735264, E-mail: S.Sjodin@archaeology.gu.se. Röset 1231, 442 90 Kungälv. Tel: 0303-211398

Timlärare

Susanne Axelsson, FK. Tel: 773 4615, Klareborgsvägen 5, 414 61 Göteborg. Tel: 121539

Timlärare

Lasse Bengtsson, FK. Tel: 7734615, Hällristningsmuseet, 457 00 Tanumshede. Tel: 0525-20950

Timlärare

Ola W Jensen, FK. Tel:7734615, Hvitfeldtsgatan 7A, 411 20 Göteborg. Tel: 132266

Timlärare

Leif Jonsson, FK. Tel: 7734615, Aschebergsgatan 32, 5tr, 411 33, Göteborg. Tel: 163105

Timlärare

Agneta Gustafsson, FK. Tel: 7734615, Kommendörsgatan 40 B, 414 64 Göteborg. Tel: 247839

Timlärare

Peter Matsson-Höglund, FK. Tel: 7734615, Såggatan 33 C, 414 72 Göteborg. Tel: 146972

Timlärare

Roger Nyqvist, FK. Tel: 7734615, Östanvindsgatan 16A, nb, 451 61 Uddevalla. Tel: 010-6788116

Timlärare

Per Persson, FL. Tel: 7734615, E-mail: P.Persson@archaeology.gu.se. Pennygånngen 12, 414 82 Göteborg. Tel:414771

Timlärare

Anders Strinnholm, FK. Tel:7734615, E-mail: A.Strinnholm@archaeology.gu.se. Spaldingsgatan 13, 412 59 Göteborg. Tel: 166087

Timlärare

Claes Theliander, FK. Tel:7734615, E-mail: Claes.Theliander@archaeology.gu.se. Kjellestadsgatan 5A, 414 72 Göteborg. Tel: 421476

Adresser till institutionens docenter:

Docent

Jan-Erik Augustsson
Skaraborgs länsmuseum
Box 253
532 23 Skara

Docent

Hans Browall
Rörstrandsgatan 26
113 40 Stockholm

Docent

Carl Cullberg
Torsberg 14
451 00 Uddevalla

Docent

Jarl Nordbladh
Adress; se prefekt